

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Katedra sociální práce

Diplomová práce

**Hodnotový žebříček dětí v Dětském domově
v Radeníně.**

Vypracovala: Bc. Marta Horňáčková
Vedoucí práce: PhDr. Bc. Alena Kajanová, Ph.D.

České Budějovice 2014

Abstrakt

Ne všichni máme možnost vyrůstat v prostředí rodiny, kde jsou uspokojovány naše potřeby a formovány hodnoty a hodnotové orientace v pozitivním slova smyslu. Děti, které se dostávají do dětských domovů, si sebou přinášejí hodnoty ze svých biologických rodin, které jsou mnohdy různě pokřivené a normy deformované. Ty je potřeba jim citlivě a trpělivě pomoci přehodnocovat a nalézat jiné, pozitivní, pro život podstatné.

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na to, jaké hodnoty preferují děti v tomto dětském domově, a jaké vztahy mezi hodnotami vznikají, jak se hodnoty vzájemně ovlivňují. Oblast hodnotových orientací, preferencí hodnot a postojů je důležité a potřebné sledovat pro lepší poznání lidí, kteří nás obklopují, se kterými pracujeme, o které se staráme, a také které vychováváme. Chtěla jsem v mé práci ukázat, jak důležité je znát a orientovat se v postojích, zájmech a hodnotách dětí, se kterými pracujeme. Jak je možné využít tuto znalost ve prospěch a nejlepší zájem dětí, jak ji využít v pozitivní motivaci. Ukázat, že hodnotové orientace jsou významnou složkou osobnosti každého člověka, každého dítěte a jsou pro edukaci a formování člověka zásadní. V komplexním a celistvém pohledu na dítě není možné tuto významnou součást osobnosti opominout.

V teoretické části práce jsem se v jednotlivých kapitolách zaměřila na teoretická východiska tématu hodnot a hodnotových orientací, dále na náhradní výchovu a charakteristiku zařízení určených pro výkon ústavní výchovy.

V první kapitole jsem charakterizovala, co je náhradní výchova dítěte, jaké formy náhradní výchovy mohou být využívány a jaká zařízení jsou zákonem vymezena pro výkon ústavní výchovy. Podrobněji jsem rozebrala důvody, proč je ústavní výchova soudem nařizována.

V druhé kapitole jsem se zaměřila na dětský domov jako na specifické zařízení pro výkon ústavní výchovy. Konkrétně jsem představila Dětský domov v Radeníně, který jsem si vybrala pro provedení výzkumné části práce.

Na vymezení pojmů týkajících se hodnot a hodnotových orientací, postojů, zájmů a motivace jsem se soustředila ve třetí kapitole. Konkrétněji jsem popsala druhy hodnot, s jejichž charakteristikou jsem se setkala v odborné literatuře.

Ve čtvrté kapitole jsem objasňovala, jaké činitele působí, ovlivňují a utvářejí naše hodnotové orientace i jednotlivé hodnoty, které se stávají důležitou součástí života každého z nás. Zajímala jsem se o to, jakou roli v tomto utváření hraje škola, rodina, vrstevníci, ale třeba i média.

V empirické části diplomové práce jsem si stanovila cíl, při jehož naplňování jsem zjišťovala a následně analyzovala základní životní hodnoty dětí v Dětském domově v Radeníně. V souladu s cílem jsem stanovila výzkumnou otázku, která zněla: *Jaké životní hodnoty preferují děti v Dětském domově v Radeníně?* Výzkumem jsem chtěla zjistit, jaké hodnoty uznávají a preferují děti, které nevyrostají v primární rodině, jejímž působením se pokládají základní kameny v budování hodnotových orientací dítěte. Zajímaly mě hlavně analýzy vzájemných vztahů jednotlivých hodnot, vzájemné prolínání, ovlivňování a preference hodnot těchto u dětí.

Pro sběr dat byla aplikována metoda kvalitativního výzkumu. Vzhledem k povaze zkoumaných informací a k poměrně širokému věkovému rozpětí informantů byla zvolena technika narativních rozhovorů. Výzkumný soubor byl vybrán na základě dostupnosti. Výběr informantů záležel na ochotě jich samotných spolupracovat a na schopnosti samostatně hovořit na dotazované téma. Vzorek v konečné podobě obsahoval celkem 4 informanty. Zadané téma dosáhlo úplné saturace a další zjišťovaná data již nepřinášela nic nového. Všichni informanti byli informováni o zachování anonymity jejich osoby a poskytnutých informací. Narativní rozhovory byly zaznamenávány na diktafon, po té doslovně přepsány do písemné podoby. K vyhodnocení získaných dat byly použity prvky zakotvené teorie. Jednotlivé kódy (otevřené kódování), které představovaly v životě informantů konkrétní hodnoty, byly pozdějším utříděním zařazeny do šesti hodnotových kategorií (axiální kódování), které představovaly druhy hodnot, jež mají v životech informantů důležité místo.

V diskuzi jsem hodnotila a porovnávala výsledky mého výzkumu s názory autorů odborné literatury, kteří se zabývají tématem hodnot. Výzkumem bylo zjištěno,

že hodnoty, které preferují děti z Dětského domova Radenín, lze uspořádat do skupin hodnot biologických, ekonomických, výkonových, morálních, duchovních a do skupiny hodnot zaměřených na interpersonální vztahy. Analýzou hodnot bylo zjištěno, že hodnoty mají mezi sebou vzájemné propojení a neoddělitelné vazby, ovlivňují se a podmiňují. Každý má svůj subjektivní systém hodnot, ve kterém jsou hodnoty uspořádány tak, že je dáována přednost jednom před druhými. Žádná z hodnot nestojí osamocena. Cíl práce se tímto podařilo naplnit.

Přínos mojí diplomové práce vidím ve využití výsledků v každodenní práci pedagogů pracujících s dětmi v dětském domově. Zjištěné informace by bylo dobré zapracovat do praxe výchovy dětí, využít je k pozitivní motivaci a k individuálnímu přístupu ke každému z nich. Hodnotové orientace jsou významnou složkou osobnosti každého člověka, každého dítěte. Rozkrývání a vyhodnocování hodnot dětí by mělo být účelně využito k jejich edukaci a formování. Chtěla bych dát moji diplomovou práci k dispozici pedagogům Dětského domova v Radeníně, aby získali přehled o hodnotách dětí, se kterými pracují a mohli tak modifikovat a přizpůsobovat přístupy a prostředky výchovné práce k efektivnějšímu a komplexnějšímu edukačnímu působení. Celkový přehled o hodnotových orientacích dětí v Dětském domově v Radeníně může částečně sloužit jako zpětná vazba na práci pedagogů, která se bezpochyby v hodnotících postojích dětí odráží.

Abstract

Not all of us have an opportunity to grow up in a family environment where our needs are met and where values and value orientations are shaped in a positive way. Children who come to children's homes bring with them the values of their biological families, which are often variously distorted, and with their standards deformed. These children must be helped to re-evaluate their values carefully and patiently and to find others, positive ones that are essential to life.

My thesis focuses on what values are preferred by children in a children's home, what relationships between values arise, and how values interact. The domain of value orientations, value and attitude preferences must be monitored for a better understanding of the people who surround us, with whom we work, of whom we take care, and also whom we bring up. The thesis intends to show how important it is to know and to orientate in the attitudes, interests and values of children with whom we work. How much it is possible to use this knowledge for the benefit and best interest of children; how to use it for a positive motivation. To show that value orientations are an important component of the personality of every person, every child and that they are essential for the education and formation of people. This important personality component cannot be missing in a comprehensive and holistic view of children.

The theoretical part of the thesis, its individual chapters, focuses on the theoretical background of the issue of values and value orientations, as well as on foster upbringing and the characteristics of facilities for institutional upbringing.

The first chapter characterizes what foster upbringing of children is, what forms of foster upbringing may be used, and what facilities are legally defined for institutional upbringing. The reasons why institutional upbringing is ordered by courts are analyzed in detail.

The second chapter focuses on a children's home as a specific facility for institutional upbringing. Specifically, the Children's Home in Radenín is introduced that was chosen for the research part of the thesis.

The definitions of terms relating to values and value orientations, attitudes, interests and motivation are presented in the third chapter. More specifically, the kinds of values, whose characteristics can be found in expert literature, are described.

The fourth chapter clarifies what factors operate, influence and shape our value orientation as well as individual values, which become an important part of everyone's lives. Of some interest were also the roles played in this shaping by the school, family, peers but also the media.

The empirical part of the thesis defines the objective, during whose accomplishment the basic life values of the children the Children's Home in Radenín were investigated and subsequently analyzed. In line with the objective, a research question was formulated; it was as follows: What life values are preferred by the children in the Children's Home in Radenín? The research was intended to find out what values are recognized and preferred by children who do not grow in their primary families, whose effects are considered as cornerstones in building value orientations of children. Of major interest were the analyses of interrelationships of individual values, interpenetration, and interactions and preferences of these values in children.

Data was collected using the method of qualitative research. Given the nature of the studied information and the relatively wide range of the age of the informants, the technique of narrative interviews was selected. The research group was selected based on availability. The selection of the informants depended on their willingness to cooperate and their ability to speak independently on the topic of the studied issue. The final group consisted of four informants in total. The specified topic achieved full saturation and data obtained subsequently did not yield anything new. All the informants were informed about the anonymity of them and the information provided. The narrative interviews were recorded with a dictaphone and, later, transcribed verbatim into a written form. The data obtained was evaluated using the principles of the laid down theory. The individual codes (open coding) that represented specific values in the informants' lives were later classified into six value categories (axial coding) that represented the kinds of values that were important in the informants' lives.

The discussion evaluates and compares the results of this research with the views of authors dealing with the issue of values in expert literature. The research has found out that the values preferred by the children in the Children's Home in Radenín can be organized into groups of biological, economic, performance, moral, and spiritual values and into a group of values focusing on interpersonal relationships. The analysis of the values has found out that the values are interlinked and that there are inseparable bonds, they interact and condition each other. Each person has their subjective value system, in which values are arranged so that some are preferred over the others. None of the values stands alone. The objective of this thesis has been achieved.

The benefit of the thesis can be seen in the use of its results in everyday work of educators working with children in children's homes. It would be beneficial to incorporate the information obtained into children upbringing, to use positive it for positive motivation and an individual approach to each child.

Value orientations are an important component of the personality of every person, every child. Uncovering and evaluating the values of children should be used effectively for their education and formation. This thesis could be made available to the teachers in the Children's Home in Radenín to get a picture of the values of the children with whom they work thus enabling them to modify and adapt the approaches and means of educational work to achieve a more effective and comprehensive educative impact. An overall picture of the value orientations of the children in the Children's Home in Radenín may partly serve as a feedback on the work of educators that is reflected, undoubtedly, in the evaluation attitudes of the children.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě - elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 19.5.2014

.....

Bc. Marta Hornáčková

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Bc. Aleně Kajanové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům Dětského domova v Radeníně za ochotu spolupracovat a všem respondentům za ochotu odpovídat na mé otázky v rozhovorech. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině, která mi byla po celou dobu studia oporou.

Obsah

Úvod	12
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKO.....	14
1.1 Náhradní výchova.....	15
1.1.1 Definice ústavní výchovy.....	16
1.1.2 Důvody nařízení ústavní výchovy.....	17
1.1.3 Zařízení pro výkon ústavní výchovy.....	21
1.2 Dětský domov.....	24
1.2.1 Obecná charakteristika dětského domova.....	24
1.2.2 Dětský domov Radenín.....	26
1.3 Hodnoty a jejich vymezení	29
1.3.1 Definice hodnot	29
1.3.2 Druhy hodnot	31
1.3.3 Hodnotové orientace.....	32
1.3.4 Postoje.....	33
1.3.5 Motivace	34
1.3.6 Zájmy.....	35
1.4 Činitelé utvářející a ovlivňující hodnoty.....	37
1.4.1 Ovlivnění sama sebe	37
1.4.2 Vliv rodiny na formování hodnot u dětí	38
1.4.3 Vliv školy	39
1.4.4 Vliv vrstevníků	40
1.4.5 Vliv médií	41
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	42
2.1 Cíl práce	42
2.2 Výzkumná otázka	42
3 METODIKA.....	43
3.1 Metoda a technika sběru dat	43
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru	44
3.3 Proces sběru dat	44

3.4	Etika sběru dat	46
3.5	Metoda vyhodnocování dat	46
4	VÝSLEDKY	47
4.1	Otevřené kódování narativních rozhovorů	47
4.2	Seznam kódů a kategorií	69
4.3	Axiální kódování narativních rozhovorů	71
4.3.1	Hodnoty biologické	71
4.3.2	Hodnoty související s interpersonálními vztahy	72
4.3.3	Hodnoty ekonomické	75
4.3.4	Hodnoty výkonové zaměřené na sebe sama	76
4.3.5	Hodnoty mravní	79
4.3.6	Hodnoty duchovní	81
5	DISKUZE	83
6	ZÁVĚR	92
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	94
8	KLÍČOVÁ SLOVA	100

Úvod

Při výběru tématu mojí diplomové práce jsem se chtěla zaměřit na téma, které je mi blízké, a které znám ze svého zaměstnání. Oblast hodnotových orientací, preferencí hodnot a postojů je důležité a potřebné sledovat pro lepší poznání lidí, kteří nás obklopují, se kterými pracujeme, o které se staráme, a také které vychováváme. Vybrala jsem si své téma ne pro vyšší etický podtext, kterým se v oblasti hodnot zabývají nejrůznější filozofické směry, chtěla jsem se zaměřit na praktické využití zjištěných informací týkajících se podkrytí hodnotových orientací u dětí v dětském domově a jejich aplikaci při každodenní práci s nimi. Druhou významnou skutečností, proč jsem si vybrala toto téma, je, že již pátým rokem studuji Zdravotně sociální fakultu, kde jsem se naučila nahlížet na problematiku komplexně, souhrnně, z více hledisek. Seznámila jsem se s teoretickými znalostmi a legislativním rámcem, podle kterého je ústavní výchova v dětských domovech prováděna. Ráda bych ukázala z praxe pohled na to, co děti v dětském domově uznávají za hodnoty, jaké postoje zastávají, čím a kým mohou být a jsou ovlivněny. Chtěla bych, aby se mi podařilo ukázat v mé práci, jak důležité je znát a orientovat se v postojích, zájmech a hodnotách dětí, se kterými pracujeme. Jak využít tuto znalost ve prospěch a nejlepší zájem dětí, jak ji využít v pozitivní motivaci. Ukázat, že hodnotové orientace jsou významnou složkou osobnosti každého člověka, každého dítěte a jsou pro edukaci a formování člověka zásadní. Nemůžeme je v komplexním pohledu na dítě opominout.

Na počátku psaní práce jsem ustanovila cíl, kterým jsem se snažila zjistit preference hodnot dětí umístěných v dětském domově. Studium odborné literatury jsem si připravila teoretický základ pro výzkum hodnot uznávaných dětmi v dětském domově.

V teoretické části jsem se snažila v první kapitole charakterizovat ústavní výchovu, důvody pro její nařizování a popsala jsem zařízení, která jsou specializována na výkon ústavní výchovy. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na konkrétní typ zařízení: dětský domov. Popsala jsem obecně jeho funkci, legislativní rámec působení a představila jsem Dětský domov Radeníň. Ve třetí kapitole jsem se věnovala vymezení

pojmu hodnota, motivace, zájmy, postoje. Ve čtvrté kapitole teoretické části práce jsem se pokusila specifikovat činitele, kteří mají vliv na utváření hodnot.

V praktické části jsem prostřednictvím kvalitativního výzkumu, technikou narativních rozhovorů s dětmi z dětského domova Radenín zjišťovala, jaké hodnoty preferují, jaké vlivy ovlivnily jejich hodnotové orientace.

V diskuzi jsem porovnávala a konfrontovala výsledky svých zjištění z rozhovorů s dětmi z dětského domova Radenín s poznatky z odborné literatury a mými názory a postřehy z výzkumu daného tématu.

V závěru práce jsem shrnula výsledky, které jsem shromáždila a získala výzkumem, zhodnotila jsem přínos výsledků pro praktické využití v práci s dětmi v domově. Poukázala jsem na náměty a postřehy, které by mohli využít pedagogové Dětského domova v Radeníně, popř. i jiná zařízení tohoto typu pro edukační činnost dětí.

1 Teoretické východisko

Ne každý má to štěstí, aby mohl vyrůstat ve vlastní rodině, s vlastními rodiči, sourozenci. Ne každému dítěti dokáže vlastní rodina nabídnout vhodné, podporující, podnětné, milující a bezpečné prostředí. Kvalita péče o dítě v raném věku, včetně zapojení obou rodičů, má zásadní význam pro budoucnost dítěte¹. Výchovu v rodině chápeme jako cílevědomou činnost spojenou s předáváním a formováním určitých poznatků, schopností, hodnot a postojů, které jsou podstatné pro vytváření vztahu k sobě samému, k ostatním lidem, k okolí, ke světu². Výchova dětí v rodinách, které nejsou schopny či ochotny nabídnout dítěti adekvátní prostor pro zdravý vývoj a růst, je mnohdy nedostačující a podnětově chudá, bývá často zanedbávající, dokonce může vygradovat až v tyranizování a týrání. Zanedbáváním je míněna nevědomost rodičů vůči podstatným potřebám dětí, zřetelným signálům nouze a strádání dětí. Zanedbávané dítě nemá dostatek příležitosti, aby se učilo základním sociálním dovednostem³. Otázkou je, zda potom tato nefungující rodina nebo spíše rodina s nefunkčními vztahy, je ještě rodinou, zda je tedy místem bezpečným a milujícím, místem, kde má každý svá práva a povinnosti, místem tolerance a pochopení jeden druhého. Děti bez příznivých podmínek pro život můžeme považovat za ohrožené, protože tím, v jakém prostředí vyrůstaly, bude ovlivněno i jejich sociální fungování v dospělosti. Přesněji řečeno, budou u nich častější projevy sociálního selhávání⁴. Pakliže je dítě vnímáno v kontextu vlastní rodiny jako ohrožené a selže-li sociální práce s rodinou dítěte, nezbyvá než zvolit některou z forem náhradní výchovy.

¹ABBOTT, L. and A. LANGSTON. *Birth to three matters: supporting the framework of effective practice*. Maidenhead: McGraw-Hill International, 2005. 178 s. ISBN 0-335-21540-8.

²ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

³MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80- 86429-19-9.

⁴MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

1.1 Náhradní výchova

Rodina má z hlediska mezinárodního práva i právních předpisů České republiky zvláštní ochranu a je jí deklarován nárok na takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Práce s rodinou je to první, o co se snažíme, když se objeví u dítěte problémy typu záškoláctví, nemravný život, prostituce, požívání drog a alkoholu, páchání násilí na dětech, trestná činnost, časté útoky aj. Konkrétní pomoc rodině můžeme poskytovat podle závažnosti situace v několika stupních. Od odborného poradenství, přes terénní sociální práci, přímou pomoc ve formě poskytnutí dávek, rodinnou terapii, až k represivnějším zásahům do rodiny, čímž může být dohled probačního úředníka nebo krizová intervence⁵. Na všech těchto formách pomoci nebo intervencí se podílejí profesionálové, kteří se snaží nejrůznějšími formami a metodami rodinu podpořit a zlepšit její fungování. Odebrání dítěte z rodiny je považováno za nejkrajnější řešení. Dětem, o něž se jejich rodiče z nejrůznějších důvodů nemohou, nechtějí nebo neumí starat, se zajišťuje náhradní výchova. Ta může být nařízena také dětem s vážnými výchovnými problémy. Náhradní výchova je uskutečňována prostřednictvím náhradní rodinné péče nebo ústavní péče. Náhradní rodinná péče má dle zákonů České republiky i podle mezinárodních úmluv přednost před ústavní výchovou. Péče o děti v ústavních zařízeních totiž přes veškerou možnou snahu obětavého personálu nedokáže nahradit rodinné prostředí. Do jisté míry je institucionální výchova schopna dětem zabezpečit potřeby bezpečí, stability, jistoty, emocionální podpory a jednoznačný řád věcí a čitelnost prostředí⁶. Co jim ale ústavní péče nedokáže dostatečně poskytnout, je užší citová vazba dítěte na dospělou autoritu či vzor, kdy si vychovatel musí zachovat, s ohledem na sebe i dítě, profesionální

⁵MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80- 86429-19-9.

⁶ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

odstup. Podstatným a rozhodujícím faktorem je citová angažovanost na osudu dítěte a vzájemné předávání citových podnětů a vzájemného citového zaujetí⁷.

1.1.1 Ústavní výchova

Ústavní výchovu lze vymezit jako umístění dítěte do péče zařízení určeného pro výkon ústavní výchovy na základě rozhodnutí soudu, jehož účelem je dočasně – tj. po dobu nezbytně nutnou – zajišťovat dítěti náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání a to za podmínek podporujících sebedůvěru dítěte, rozvíjejících citovou stránku jeho osobnosti a s ohledem na potřeby odpovídající jeho věku. Uplatňuje se v případech, kdy rodina není schopna nebo ochotna dostatečně pečovat o dítě a výchovu nelze zajistit jiným přiměřeným způsobem⁸. Dle Zákona Nový Občanský zákoník⁹, je ústavní výchova nařízena jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby. V případě, kdy rodiče nemohou ze závažných důvodů zabezpečit péči o své děti na časově omezenou tedy přechodnou dobu, může být dítě svěřeno do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Pobyt v těchto zařízeních je nařízen na dobu nejdéle šesti měsíců. V odůvodněných případech může být pobyt prodloužen.

Není možné ústavní výchovu nařídit pouze z důvodů sociálních, majetkových, jako jsou ztráta bydlení, nevyhovující hygienické podmínky apod. Pakliže jsou rodiče jinak způsobilí zajistit výchovu dítěte, není odůvodněné nařízení ústavní výchovy. V těchto případech je pomoc rodině na místně příslušném obecním úřadě, jeho

⁷MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6

⁸MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

⁹ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

oddělení sociálně- právní ochrany dětí, které podniká příslušné aktivity, podporu, poradenství k úspěšné sanaci rodiny ve spolupráci s neziskovým sektorem, školou, se zařízeními vykonávající preventivně výchovnou činnost, aj. Všechny kroky by měly směřovat k tomu, aby dítě mohlo setrvat ve vlastní rodině. O nařízení ústavní výchovy rozhoduje soud. Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let. Soud také přímo určí zařízení, kam má být dítě umístěno. Přitom přihlédně k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých¹⁰. Ústavní výchovu je možné před uplynutím tříleté doby od jejího nařízení prodloužit, jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Trvání ústavní výchovy lze prodloužit opakovaně, vždy však nejdéle na dobu tří let. Opět o něm musí rozhodnout soud. Ten je zároveň povinen jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro výkon ústavní výchovy. Soud je povinen nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči. Za tím účelem zejména a) si vyžádá zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, b) si opatří vyjádření názoru dítěte, je-li dítě schopno si jej vytvořit a sdělit poté, co jej soud, s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, řádně poučí, ac) vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska¹¹. O důvodech nařízení ústavní výchovy bude více uvedeno v následující kapitole.

1.1.2 Důvody nařízení ústavní výchovy

V právním státě je garantováno to, že dítě by nemělo být odděleno od svých rodičů. Stát tedy zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a

¹⁰ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

¹¹ Tamtéž

vpříslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte¹². Důvodů zmíněného oddělení dítěte od rodičů je více a většinou bývají ve vzájemné kombinaci. Zřídka kdy je dítěti nařízena ústavní výchova na základě jediného důvodu. Nejčastěji bývá ústavní výchova nařizována kvůli nejrůznějším výchovným problémům v kombinaci se sociálními důvody, záškoláctvím, užíváním drog, zanedbáváním dítěte, poruchami chování. Méně často se nařizuje ústavní výchova pro zneužívání dítěte, týrání či pro návrat z pěstounské péče. Vyskytují se i případy, kdy o ústavní výchovu zažádá sám nezletilý nebo o ni požádají rodiče, a to především u starších dětí¹³.

K výchovným problémům řadíme nejčastěji to, že rodiče nezvládají výchovu svých dětí a děti tím pádem nerespektují rodičovskou autoritu. Konkrétními projevy mohou být drzé, vulgární chování, potulování s partou, ve které jsou často užívány alkoholické nápoje, někdy drogy, tabákové výrobky. Nejsou ojedinělé ani útěky z domova. Často si vyhledáváním nevhodných part nebo únikem k drogám kompenzují citovou deprivaci, kterou trpí v původních rodinách¹⁴. Podobné vzorce chování tyto děti používají i ve škole, nerespektují pedagogy, nevhodně se chovají, občas se mohou objevit i drobné krádeže nebo agresivní chování často končící šikanou.

Většinou jsou výchovné problémy spojeny se záškoláctvím. Nedůsledným vedením rodičů a ze strany dítěte nerespektování autority rodiče dochází k tomu, že dítě není ochotno plnit své povinnosti a nedodržuje nastavovaná pravidla a řád věcí. V podstatě nic nemusí a je přesvědčeno, že je pouze na jeho benevolenci, jak se bude chovat.

Velice často se objevují případy, kdy mělo dítě zameškáno řádově desítky až stovky vyučovacích hodin. Mnohdy o tom rodiče vůbec nevědí nebo děti částečně kryjí tím, že je pod fiktivními důvody omlouvají. S vysokou absencí narůstají problémy s nedostatkem

¹²ČESKO. Předpis č. 104 ze dne 8. dubna 2011 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1991, částka 22/1991. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>.

¹³ KANCELÁŘ VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV: *Zpráva ze systematických návštěv školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy 2011* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, 2012 [cit. 2014-03-30]. Dostupné z:

http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/2012_skolska-zarizeni.pdf

¹⁴ LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění*. 2.vyd. Hradec Králové: Kotva, 2008. ISBN 978-80-902210-0-0.

ve výuce a následují špatné školní výsledky a kruh se uzavírá tím, že dítě je demotivováno ještě více ke školní práci a snaží se škole stále více vyhýbat.

Tím, že děti tráví čas mimo školu, dostávají se do nevhodného prostředí kumulujících se problémových dětí a velice často se dostanou do situací, kdy páchají trestnou činností. Krádežemi si mohou obstarat prostředky na pořízení alkoholu, cigaret, někdy i drog. Trestnou činností si mohou chtít zvyšovat prestiž před členy party, se kterou tráví svůj čas nebo si ničením majetku krátí volnou chvíli. Toto je jen malý výčet důvodů, proč děti páchají trestnou činností, za kterou poměrně často stojí právě nařízení ústavní výchovy.

S dohledem a zodpovědností za své dítě souvisí také jiný důvod, pro který bývá často nařizována ústavní výchova, a sice zanedbávání výchovy a neschopnost rodičů postarat se o dítě. Hovoříme především o zanedbávání a neschopnosti postarat se o děti kvůli závislosti na alkoholu, drogách. Spadají sem i nezletilé matky, jimž samotným byla nařizována ústavní výchova. Zanedbávat může rodič dítě i citově, kdy nejsou uspokojovány citové potřeby, zejména náklonnost, pocit sounáležitosti a bezpečí. Nezáměr o výchovu vede u dítěte k citové deprivaci¹⁵. Vazba rodičů k dítěti by měla zahrnovat schopnost vcítit se do pocitů dítěte, pečovat o něj způsobem odpovídajícím jeho potřebám, dát mu jistotu a bezpečí¹⁶.

Z důvodu nedostatečné péče může být nařizována ústavní výchova dítěti, které nemá zajištěný dostatečný přísun jídla, v extrémních případech mohou děti i o jídlo žebrot. Dále není zajištěna dostatečná hygiena, nedostatečné nebo špinavé ošacení. Rodiče zanedbali jejich zdravotní stav. Všechny tyto důvody bývají často v kombinaci s neuspokojivými bytovými podmínkami.

Nezáměr rodičů o děti většinou souvisí se zanedbáváním dětí. Neexistující rodinné zázemí však znamená, když je jeden rodič například mrtvý nebo ve výkonu trestu a druhý rodič nezvládá péči o dítě nebo podobný příklad, když je jeden rodič neznámo kde. Může se také někdy stát, že ten z rodičů, který o dítě pečuje, je dlouhodobě nemocný a nemůže tudíž zabezpečit řádnou výchovu dítěte.

¹⁵ LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění*. 2.vyd. Hradec Králové: Kotva, 2008. ISBN 978-80-902210-0-0.

¹⁶ BRISCH, K. H. *Bezpečná výchova*. 1.vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0063-5.

Nezájem rodičů o dítě se také může projevat tím, že jej odložili do péče známých či příbuzných, což je rovněž považováno za nezájem rodičů.

Ne tak častým, ale o to více závažným důvodem pro nařízení ústavní výchovy je týrání dítěte nebo nepřiměřené fyzické trestání. Mezi dva základní druhy nepříznivého vlivu na děti v rodině jsou zanedbávání významných potřeb dítěte a ubližování dítěti. U takto traumatizovaných dětí se často rozvíjí syndrom týraného dítěte¹⁷.

Obzvláště zavrženíhodným důvodem pro uložení ústavní výchovy dítěti je ochrana před vlastním rodičem, potažmo nevlastním rodičem, pokud v rodině docházelo k pohlavnímu zneužívání nezletilého dítěte. Týrané, zanedbávané a zneužívané děti jsou nejvíce zasaženy ve svém všestranném vývoji, proto vyžadují co největší pozornost všech orgánů a institucí, které se angažují v péči o ně a podílejí se na jejich ochraně. Jsou považovány za děti, které se ocitly ve zvláště nepříznivé situaci¹⁸. Zneužití dítěte je nespécifickým rizikovým faktorem pro mnoho forem psychopatologie. Častěji se u nich vyvíjí deprese, asociativní příznaky, sebedestruktivní chování, sexuálně nepřiměřené chování, poruchy chování, aj¹⁹. Právě pro tyto projevy sociálně patologických jevů je často ústavní výchova nařizována

Naproti tomu nesmí být nařízena ústavní výchova pouze ze sociálních důvodů, ke kterým patří především nevhodné nebo nedostačující bydlení nebo jiné ekonomické důvody. Dokonce ani žádost o umístění dítěte do ústavní výchovy samotných rodičů, pokud jim byla neúspěšně poskytnuta podpora a pomoc ze strany státu, není legitimním důvodem pro umístění dítěte do ústavní péče. Stejně tak nespolečná spolupráce rodičů s orgánem sociálně právní ochrany nesmí být jediným důvodem pro odnětí dítěte z rodiny. Nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o

¹⁷ MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

¹⁸ DUNOVSKÝ, J. Týrané, zneužívané a zanedbávané děti – možnost socializačního působení jako prevence nežádoucího vývoje. *Prevence otrav, úrazů a násilí [online]*. 2005, č. 2 [cit. 2014 – 03 - 30]. ISSN 1804-7858. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasil/clanky/1~2005/84-tyrane-zneuzivane-a-zanedbavane-deti-moznosti-socializacniho-pusobeni-jako-prevence-nezadouciho-vyvoje>.

¹⁹ SVOBODA, M., E. ČEŠKOVÁ a H. KUČEROVÁ. *Psychopatologie a psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-154-9.

ústavní výchově, jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti²⁰.

Zásadní roli v práci s rodinou, kde se vyskytnou výše uvedené situace, které dítě nebo děti ohrožují, zaujímá stát prostřednictvím sociálně právní ochrany dětí. Nastane-li situace, která ohrožuje řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte, kterou rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte nemohou nebo nejsou schopni sami řešit, je nezbytné přijmout na ochranu dítěte a k poskytnutí pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte potřebné opatření sociálně-právní ochrany²¹. Pracovníci SPOD jsou oprávněni, bez souhlasu rodičů, získávat informace o prospívání dítěte jak v rodině, ve škole, tak u lékařů, aj. Při zjištění závažných pochybení ve výchově, či zanedbání péče jsou povinni vzniklou situaci řešit nejrůznějšími prostředky, z nichž krajním je podání návrhu soudu k nařízení ústavní výchovy. Získají-li pracovníci OSPOD informace, které vyhodnotí jako ohrožení dítěte, mají právo, ale i povinnost podat soudu návrh na konkrétní opatření, a sice nařízení dohledu nad dítětem, omezení nebo zbavení rodičů rodičovské zodpovědnosti, či nařízení ústavní výchovy²². Zařízení, která jsou určena pro výkon ústavní výchovy, budou v následující kapitole.

1.1.3 Zařízení ústavní výchovy

Jednotlivá zařízení pro výkon ústavní výchovy jsou odstupňována podle věku umístěvaných dětí a dále podle specifických potřeb a závažnosti poruch chování.

Prvním z nich jsou kojenecké ústavy a domovy pro děti do třech let věku. Jedná se o zdravotnická zařízení léčebně preventivní, která poskytují péči ústavní a výchovnou péči dětem ve věku do tří let. Tato zařízení spadají do resortu Ministerstva zdravotnictví.

²⁰ ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33. Dostupný z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka_zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

²¹ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 zákon o sociálně právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast2>.

²² BECHYŇOVÁ, V. a M. KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

Dalším zařízením, kam jsou umísťovány děti starší tří let, je dětský domov. Úkolem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od tří do nejvýše osmnácti let a pobývat zde mohou do ukončení přípravy na povolání nejvýše do dvaceti šesti let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

Zajištění péče dětem s nařízenou ústavní výchovou se závažnými poruchami chování, vyžadující pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu výchovně léčebnou péči nebo mající nařízenou ochrannou výchovu poskytují dětské domovy se školou. Tyto děti se většinou vzdělávají ve škole, která je součástí zařízení. Úkolem je zajistit souběžně výchovně vzdělávací cíle s doprovodnou léčebnou péčí, která by měla zamezit další prohloubení již vzniklých poruch chování. Do dětského domova se školou se umísťují děti zpravidla od šesti let do ukončení povinné školní docházky. Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovní právní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu²³.

Výchovný ústav je zařízením, které poskytuje péči dětem starším patnácti let, jimž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Jedná se o děti s poruchami chování. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší dvanácti let, má-li uloženu ochrannou výchovu a v jehož chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou.

Zvláštní forma poskytování ústavní péče je v domově pro osoby se zdravotním postižením, kde se poskytují sociální služby dětem a mládeži, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc a odbornou péči jiné fyzické osoby.

²³ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují možnost rychlého umístění dětí v případě krize. Dítě je svěřováno soudem nebo rodičem do péče zařízení nikoliv fyzické osobě, tak jako je tomu u ústavní péče. Nejčastěji se jedná o tzv. Klokánky či Dětská centra rozmístěné po celém území České republiky, kam jsou umisťovány soudem děti na maximální dobu šesti měsíců.

Do zařízení jsou umisťovány i děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, popřípadě s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo nařízeno předběžné opatření, pokud stupeň zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do zařízení sociálních služeb nebo do specializovaného zdravotnického zařízení²⁴. V každém případě je soudní rozhodnutí o umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy velkým zásahem do integrity života rodiny²⁵. Pro rodiče je odebrání jejich dítěte ve většině případů velkou ztrátou, silně zasahující jejich emoce. Přesto, že v drtivé většině případů hlavní příčinou tohoto krajního řešení byli oni sami. Ale ani v ústavní péči nezůstává umístěné dítě bez kontaktu s rodinou. Zařízení se, ve spolupráci se SPOD, snaží vazbu mezi rodiči a dítětem podporovat, iniciovat, zprostředkovávat. Využívají všech dostupných prostředků pro to, aby kontakt s rodinou a dítětem byl zachován a rozvíjen tak, aby se v případě pominutí důvodů nařízení ústavní výchovy, mohlo dítě vrátit zpět do původního prostředí, ze kterého bylo vzhledem ke svému ohrožení odebráno.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností prostřednictvím sociálně právní ochrany dětí sleduje dodržování práv dítěte ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, sleduje zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení, zjišťuje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči²⁶. Jakým způsobem je poskytována péče dětem s nařízenou ústavní výchovou bude následně popsáno v dalším textu.

²⁴Tamtéž.

²⁵ BECHYŇOVÁ, V. a M. KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

²⁶ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 zákon o sociálně právní ochraně dětí. In. *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast2>.

1.2 Dětský domov

Jak již bylo dříve v textu zmíněno, dětský domov poskytuje péči, výchovu a plné přímé zaopatření dětem ve věku od tří do osmnácti, popř. devatenácti let věku, kterým byla soudem nařízena ústavní výchova, a které nemají závažné poruchy chování, a kterým není indikován, vzhledem k jejich zdravotnímu stavu, pobyt v zařízeních sociálních služeb nebo ve specializovaném zdravotnickém zařízení. Zařízení může na základě žádosti poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku dvaceti šesti let²⁷. Žádost podává nezaopatřená osoba po ukončení nařízené ústavní výchovy. Na jejím základě může nezaopatřená osoba využívat všechny způsoby zaopatření, jako děti s nařízenou ústavní výchovou. I přes současný trend podpory pěstounské péče jsou zařízení pro výkon ústavní výchovy potřebná v péči o ohrožené děti a mládež. Někdy je nezbytné oddělit dvě „infikované rány“ a vyléčit každou z nich zvlášť, aby později mohly zase dohromady zdravě srůst. Stejně tak je někdy prospěšné oddělit děti od rodiny, aby mohli později opět společně žít²⁸. Potřeba zachování českého historického specifika v podobě provázané celorepublikové sítě školských zařízení zajišťujících ústavní a ochrannou výchovu, která se osvědčila v praxi a i v řadách odborné veřejnosti v ČR i ve světě, je velmi ceněnou devizou systému péče o ohrožené děti²⁹.

1.2.1 Obecná charakteristika dětského domova

Dětský domov je školské zařízení, které poskytuje péči dětem s nařízenou ústavní výchovou. Dětem a nezaopatřeným osobám připravujícím se na budoucí povolání je zde poskytováno stravování, ubytování a ošacení. Dále jsou poskytovány učební pomůcky a

²⁷ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

²⁸ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

²⁹RADA ASOCIACE NÁHRADNÍ VÝCHOVY: *Vize 2030. Pohled Asociace náhradní výchovy na vývoj zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy do budoucna*[online]. Asociace náhradní výchovy, 2013 [cit. 2014-04-1]. Dostupné z: <http://www.asociacenahradnivychovy.cz/vize.htm>.

jiné potřeby k výuce. Zajištěna je úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělání, kam patří školní výlety, exkurze, pobyty, platby za obědy ve škole, platby za učebnice aj., samozřejmě také úhrada nákladů na dopravu do školy. Dětským domovem jsou také hrazeny náklady na zdravotní služby a léky, které nepokrývá zdravotní pojištění. Do plného přímého zaopatření dětí spadá i měsíční vyplácení kapesného, věcná pomoc při odchodu ze zařízení nebo osobní dary např. k narozeninám či jako osobní ocenění studijních i jiných výsledků dítěte. Dětem a nezaopatřeným osobám mohou být dále hrazeny potřeby pro využití volného času a rekreaci, náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost, náklady na soutěžní akce, rekreace, náklady na dopravu k osobám odpovědným za výchovu³⁰. Děti v dětském domově jsou rozděleny do rodinných skupin, které tvoří šest až osm dětí. Rodinné skupiny, ač jsou součástí dětského domova, tvoří v podstatě jakoby uzavřenou „rodinu“, kde si s kmenovým vychovatelem spoluvytváří pravidla chování, řád chodu skupiny, rodinnou kulturu, jako by byli členové rodiny. Dětský domov je koedukované zařízení, kde na jedné rodinné skupině bydlí chlapci i dívky, aby se soužití přibližovalo běžnému genderovému složení rodiny. Do rodinných skupin se děti zařazují s přihlédnutím k výchovným, vzdělávacím a zdravotním potřebám dětí. V budově dětského domova je možné zřídit nejméně dvě a nejvíce šest rodinných skupin. Je nutné upřednostňovat malé ubytovací jednotky např. byty, rodinné domky, popřípadě centrální dům s oddělenými ubytovacími prostory³¹. Sourozenci se zařazují do stejné rodinné skupiny, pouze z vážných výchovných důvodů se umisťují do různých rodinných skupin.

Personálně je výkon ústavní výchovy v dětském domově zajištěn pedagogickými pracovníky. Pedagogickým pracovníkem zařízení může být pouze ten, kdo vedle předpokladů stanovených zákonem o pedagogických pracovnících splňuje předpoklad psychické způsobilosti. Psychická způsobilost se zjišťuje psychologickým

³⁰ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

³¹RADA ASOCIACE NÁHRADNÍ VÝCHOVY: *Vize 2030. Pohled Asociace náhradní výchovy na vývoj zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy do budoucna*[online]. Asociace náhradní výchovy, 2013 [cit. 2014-04-1]. Dostupné z: <http://www.asociacenahradnivychovy.cz/vize.htm>

vyšetřením³². Psychologické vyšetření se provádí před nástupem do pracovního poměru. Zajištění záležitostí sociálního charakteru plní sociální pracovník/pracovnice. Tyto záležitosti se týkají např. vedení spisové dokumentace, zprostředkování kontaktu s rodiči, kontakt se SPOD, soudy aj. Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle zákona³³. Samozřejmostí pro výkon tohoto povolání je empatie, vstřícnost a tolerance k dětem, které mnohdy nezažily příliš dobrého a mají problémy s chováním, autoritami, hodnotovou orientací. Na druhou stranu není nic krásnějšího, než dětský úsměv a to je největší odměnou pro všechny profesionály, kteří v dětském domově s těmito dětmi pracují.

1.2.2 Dětský domov Radení

Školské zařízení, jehož součástí je dětský domov, základní škola a školní jídelna je koedukované školské zařízení rodinného typu, poskytující komplexní péči dětem a mládeži ve věku od 3 let do ukončení povinné školní docházky, případně do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let, kterým byla nařízena ústavní výchova, uloženo předběžné opatření, či se kterými byla sepsána dohoda o dobrovolném pobytu. Dětský domov zajišťuje péči o děti podle jejich individuálních potřeb. Plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Dětský domov rodinného typu je rozčleněn na rodinné skupiny, ve kterých žije zpravidla 8 dětí. Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi v zařízení je rodinná skupina³⁴. Na každé skupině s dětmi pracují dva vychovatelé denní a dvě noční

³²ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

³³ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 Zákon o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. Dostupný z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/z_108_2006.pdf.

³⁴ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

asistentky. Na skupině jsou jak chlapci, tak děvčata. Každá skupina je v podstatě samostatný byt, který je standardně vybaven. Součástí bytu je kuchyně, obývací pokoj, koupelna, WC a jednotlivé pokoje, kde bydlí děti. Tyto pokoje obývají dva až tři spolubydlíci. Součástí každého bytu je také vychovatelna, která je zázemím pro vychovatele a noční asistentky. Obývací pokoj, který slouží jako společný prostor, je vybaven televizí, DVD, počítačem s přístupem na internet. Je zařízen klasickým nábytkem, sedací soupravou. V kuchyni je všechno zařízení a vybavení jako v kuchyni běžné domácnosti potřebné k přípravě jídla. Během víkendu si děti vaří celodenní stravu za podpory a pomoci vychovatele, jsou vedeni k tomu, aby byly na domácí práce související s vařením, úklidem a péčí o domácnost pravidelně seznamováni a prakticky si je zkoušely. Jednotlivé ložnice nebo spíše dětské pokoje mají také standardní vybavení. Každé dítě má svou postel, skříň na ošacení, psací stůl. Pokoj si mohou děti vyzdobit a dotvořit dle vlastní fantazie a vkusu. Dost často si vyrábí i vlastní výzdobu. Každá rodinná skupina v dětském domově se snaží o to, aby se prostředí, ve kterém děti žijí, co nejvíce přibližovalo běžnému standardu bydlení v rodinách. V prostorách domova funguje jedna specifická skupina pro děti, které potřebují zvýšenou podporu a pomoc. Jsou to většinou děti s nějakými psychiatrickými obtížemi. V denním provozu je vychovateli k dispozici denní asistent pedagoga, který významnou měrou přispívá ke zlepšení péče o tyto pedagogicky náročněji zvládnutelné děti.

Celková kapacita zařízení je 50 dětí, v současné době je zde umístěno 45 dětí. Pět rodinných skupin je umístěno přímo v Radeníně, šestá pak v běžném panelákovém bytě v Táboře. Tato rodinná skupina je specifická tím, že ji tvoří děti nebo spíše mládež, která již prošla základním vzděláním a připravuje se na budoucí povolání. Učí se zde větší samostatnosti, připravují se každodenními činnostmi na budoucí samostatný život. Snaží se osvojit běžné sociální kompetence, bez kterých by v běžném životě jen těžko obstáli. Tato rodinná skupina by se dala označit jako „tréninkový byt“. Tréninkový ve smyslu cvičný, vedoucí k samostatnosti a zodpovědnosti za sebe sama. Mládež, která bydlí v této rodinné skupině, již nepotřebuje noční dohled, proto zde nemají noční

asistentku. Službu drží sloužící vychovatel, ale není to služba bdělá, jak v ostatních běžných skupinách domova, ale vychovatele v případě potřeby děti mohou vzbudit.

Do dětského domova Radení jsou v poslední době umísťovány děti staršího školního věku nebo děti, které již absolvovaly základní vzdělání a pokračují v přípravě na budoucí povolání.

Celkově lze říci, že věkové složení umístěných dětí je v současnosti spíše kolem patnáctého roku. Je pravdou, že se děti, které mají nějaké výchovné problémy, snaží co nejdéle udržet v původních rodinách. Mnohdy slyšíme stereotyp o tom, že i špatná rodina je lepší než dobrý ústav. Je ale otázkou, zda jsou tato tvrzení opodstatněná a pravdivá. Je potřeba posoudit individuálně a ze všech hledisek, co je pro dítě nejlepší a rozhodnout hlavně v co nejlepším zájmu dítěte. Ústavní výchova je až krajním řešením nepříznivé situace a nelepšícího se přístupu a výchovy dětí v rodině. Na těchto dětech, které přicházejí do domova v pozdějším věku, je již patrné, že ze svých představ, názorů a hodnot, které si přinášejí ze svých rodin, jen velmi těžce a neochotně ustupují a mění je. O této problematice bude více řečeno v následující kapitole.

1.3 Hodnoty a jejich vymezení

Hodnoty člověka jsou staré, jako člověk sám. Každý uznává své hodnoty, vytváří si pořadí jejich důležitosti pro vlastní život a existenci a skládá si je do hodnotových žebříčků. Studium hodnot se zabývá lidstvo už od antiky. Už Řekové pojmenovávali v rámci polemik o nejvyšším dobru hodnoty termínem „axia“ (hodnota, důstojný), nebo „time“ (hodnocení, ctění)³⁵. Otázky týkající se hodnot a nejrůznější odpovědi na ně se vyslovují celá staletí. První známky uceleného zkoumání hodnot ve filosofii se objevují na přelomu 19. a 20. století, kdy u kolébky filosofické disciplíny axiologie, co by vědy exaktně zkoumající hodnoty, zavádí pojem hodnoty do filosofie Hermann Lotze a Franz Brentano. Podle Lotzeho se hodnoty dotýkají v podstatě veškerého lidského jednání a poznávání³⁶. Co je pro člověka hodnota se dozvíme v následujícím textu. Za hodnotu považujeme takovou vlastnost, která se násobí a prohlubuje a vyznačuje se tím, že čím více ji projevujeme, ať ve vztahu k sobě nebo k druhým, tím více jí dostáváme, od sebe nebo od druhých³⁷.

1.3.1 Definice hodnot

Pojem hodnoty lze definovat a charakterizovat z mnoho stran a hledisek. Proto nelze říci, že existuje jediná a plně vystihující definice významu slova hodnota. Může mít až 180 charakteristik, které se používají. Mohli bychom ji pojmenovat jako jeden ze základních fenoménů kultury, který umožňuje jak integraci kultury samotné, tak její sepětí s určitým sociálním systémem, společností, jakož i s osobností jedince³⁸.

Hodnoty jsou objektivní, přírodní a společenské jevy hmotné či duchovní povahy, které slouží k udržení a rozvoji základních vztahů mezi člověkem a společností, mezi člověkem a přírodou a k rozvoji samotného lidského života³⁹.

Další definice hodnotu uvádí jako vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu nebo situaci, události nebo činnosti v souvislosti s uspokojováním jeho potřeb a

³⁵ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ EYRE L. a R. EYRE. *Jak naučit děti hodnotám*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-275-1.

³⁸ REICHEL, J. *Kapitoly ze systematické sociologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2594-9.

³⁹ VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

zájmů. Hodnoty se vytvářejí a postupně diferencují v procesu socializace⁴⁰. Hodnoty jsou základní postoje ke všem oblastem života, které se nepřetržitě promítají do všech našich aktivit, pocitů, myšlenek a tvoří základní složku naší motivace⁴¹.

Z výše uvedeného je patrné, že hodnoty se vážou nejen ke společnosti, přírodě, ale především k člověku samotnému. To, jaké hodnoty ctíme, a jaké uznáváme, charakterizuje naši osobnost. Ukazuje, jací v podstatě jsme, čeho si vážíme, co je pro nás důležité. Pro každého člověka mají jednotlivé hodnoty rozdílnou váhu, a lze je uspořádat do osobního žebříčku hodnot, který je pro každého člověka rozdílný a který slouží k ujasnění cílů a k vytvoření pomyslného plánu jejich plnění⁴². Hodnotový žebříček si člověk v průběhu života vytváří sám na základě svých zkušeností, vlastností a celé struktury osobnosti. Současně ho ale také ovlivňují hodnoty jiných osob z jeho okolí a hodnoty celé společnosti, ve které jedinec žije⁴³. V porovnání s ostatními strukturálními prvky osobnosti se hodnoty zdají být tím nejobecnějším psychickým činitelem individuálního prožívání a jednání. Co se týká funkční podstaty hodnot, lze ji vymezit jako vytoužené, uvědomělé tendence tvořící bio-psycho-socio-duchovní podstatu lidského bytí⁴⁴. V nejobecnějším smyslu hodnota znamená vlastnost určitého předmětu, jevu, ideje uspokojovat některou z lidských potřeb, což má pro člověka nezastupitelný význam. To, že je něco pro člověka hodnotné, znamená, že to hraje v jeho životě, myšlení, prožívání a jednání určitou úlohu a člověk pro dosažení hodnotného cíle vynakládá cílevědomé úsilí a svůj čas⁴⁵. Hodnota se stává konkrétní výzvou k realizaci tím, že oslovuje konkrétní subjekt v jeho konkrétní situaci. Hodnota je situačně a časově proměnlivá⁴⁶.

⁴⁰ HARTL, P. a H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

⁴¹ MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1304-8.

⁴² MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1304-8.

⁴³ DUFFKOVÁ, J., L. URBAN a J. DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-123-6.

⁴⁴ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

⁴⁵ NESVADBA, P. *Slovník základních pojmů z filosofie*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-8168-1.

⁴⁶ HEJDÁNEK, L. *Úvod do filosofování*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2012. ISBN 978-80-7298-416-9.

1.3.2 Druhy hodnot

Není jednoduché vymezit druhy hodnot nebo je diferencovat a zařadit do skupin. Existuje totiž spousta hledisek a pohledů, na základě kterých se hodnoty dělí a specifikují. Frankl ve své filozofii rozlišuje tři druhy hodnot, v kterých můžeme najít naplnění smyslu žití. Jsou to hodnoty tvůrčí, jejichž uskutečňování spočívá v tom, co dobrého člověk sám vytvoří a dá světu. Vytváříme je prostřednictvím umělecké tvorby či práce. Druhou skupinou jsou hodnoty zážitkové, pomocí kterých vstupujeme do životně důležitých vztahů a zkušeností. Třetí skupinou jsou hodnoty postojové, jejichž uskutečňování spočívá v tom, jak se člověk staví k osudovým danostem, které nemůžeme změnit. Příkladem takové situace, kde postojové hodnoty člověka výrazně odkryjí je lidské utrpení⁴⁷.

Podle Pantiče⁴⁸, který se důkladně zabýval klasifikací hodnot, lze uspořádat hodnoty pomocí obecných teoretických a metodologických kritérií. Podle nositele je možné hodnoty rozdělit na individuální, skupinové a univerzální. Podle původu hodnoty klasifikujeme na individuální - subjektivní a institucionální- obecné normy zavazující všechny členy skupiny. Další zajímavé hodnocení je podle funkce lidské hodnoty. Ty jsou adaptující – zprostředkovávají přizpůsobení v nových podmínkách, ochranné – ego ochrana, poznávací – zájmy a kognitivní potřeby a sebeaktualizující – hodnoty růstu⁴⁹. Mezi nejznámější klasifikace hodnot patří Sprangerova, která rozlišuje hodnoty a hodnotové orientace na typy, a sice: teoretický typ, který je zaměřen na hledání pravdy, na uvažování, na kritiku, je racionální a intelektualistický. Druhý je typ ekonomický. Ten vše měří užitečností, praktičností. Je zaměřen k prosperitě a kumulování majetku. Estetický typ vidí nejvyšší hodnotu ve formě a harmonii. Vedle toho stojí typ sociální, nesobecký altruista, pro něhož je jedinou správnou formou lidského vztahu láska. Naproti němu je typ politický, vyhledávající soutěž, vliv, moc a toužící ovládat jiné lidi. U náboženského typu vidí Spranger nejvyšší hodnotu v jednotě, je zaměřen na absolutní

⁴⁷ VYMĚTAL, J. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 978-80-247-0723-5.

⁴⁸ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

⁴⁹ Tamtéž.

hodnoty a mystickou zkušenost⁵⁰. Hodnoty se vytvářejí postupně a můžeme je také dělit na pozitivní a negativní, na absolutní a relativní, přímé a nepřímé a konečně podle obsahu na estetické, etické logické a jiné⁵¹. Hodnoty a ideály jsou důležitými motivy našeho chování, protože do jisté míry určují stanoviska, která jednotlivec zaujímá k tomu, co se kolem něho děje. Osobní systém hodnot má u každého z nás několik podsystemů. Pro hodnoty ideové, jako je pravda, svoboda, víra, dále pro hodnoty sociálně emoční, kam řadíme životního partnera, rodiče, přátele, dále hodnoty zájmově činnostní, což představuje práce, sport, vědecká činnost, v neposlední řadě i osobně ambiční hodnoty, jako je společenské postavení, oblíbenost, pracovní zařazení, materiální hodnoty, kam patří např. auto, vlastní dům, úspory, možnost cestovat konečně tělesné hodnoty, jako krása vlastního těla, jídlo, pohodlí, intimní život⁵².

Na nejvyšším stupni obecnosti anxiologického systému hodnot stojí životní filozofie, pod ní se nachází ideologie, o stupeň níže jsou hodnotové orientace. Směrem k základně hierarchie jsou specifické cílové a instrumentální hodnoty. Na nižším stupni jsou obecné postoje a na stejné úrovni se nacházejí předpostojové dispozice – preference, mínění a přesvědčení⁵³.

1.3.3 Hodnotové orientace

Jak již bylo zmíněno v předešlém textu, každý člověk má své hodnoty, které uznává. Každý je individualitou a jeho osobní hodnoty tvoří charakteristický celek vypovídající o člověku mnohé. Soubor těchto hodnot, nejobecnějších postojů, které určují jeho životní styl a orientaci v lidském světě nazýváme hodnotovými orientacemi, lidově řečeno žebříčky hodnot⁵⁴. Hartl⁵⁵ charakterizuje hodnotovou orientaci jako relativně stálý, sociálně podmíněný, volitelný vztah člověka k souhrnu materiálního a duchovního bohatství, který je prostředkem k uspokojování jeho životních potřeb.

⁵⁰ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. 6. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3133-9.

⁵¹ HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Potrál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

⁵² KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.

⁵³ ÇAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

⁵⁴ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. 6. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3133-9.

⁵⁵ HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Potrál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

Obecně lze říci, že postoje a hodnotové orientace jsou vzájemně propojeny těsnými vazbami, přičemž jejich vztah je spojením obecnějšího (hodnoty) a specifitějšího (postoje)⁵⁶. Hodnotová orientace není jen činností vědomí, je to tvořivá činnost, kterou se člověk orientuje. Formuje se v praktickém styku člověka s hodnotami a ústí do tvorby hodnot. V hodnotové orientaci se prolínají a navzájem podmiňují orientace hodnotami a orientace na hodnoty⁵⁷. Hodnotové orientace je možné rozlišovat podle základních směrů na autotelické – zdůrazňující vlastní já, heterotelické – směřující k druhým a hypertelické – zaměřené na nadosobní cíle, na ideály⁵⁸. Jedinec si vytváří hierarchický systém hodnot, což znamená pojetí různých materiálních, sociálních a duchovních statků, od nejvyšších k nejnižším, od nezbytných k postradatelným. Tento systém hodnot je závislý na dalších zkušenostech jedince a může se, a to i dramaticky, měnit⁵⁹. Cílem výchovy člověka je dosáhnout primární dominantní hodnotové orientace na morálně pozitivní a duchovní hodnoty. Jde o proces anxiologizace, což znamená formování správných hodnotových orientací, jako je dobro, pravda, láska, čestnost, tolerance a spravedlnost⁶⁰. Lidé obvykle nevyznávají pouze jediný typ hodnotové orientace. V běžném životě semůžeme setkat s jedinci, kteří preferují dva a více výše uvedených typů⁶¹.

1.3.4 Postoje

Slovo postoj již několikrát prostupovalo výše uvedené kapitoly. Ve vztahu k hodnotě je postoj konkrétnější. Postoje jsou určovány primárními potřebami. Mohou být velmi elementární, týkat se jednotlivých objektů, na druhou stranu mohou být i obecnější,

⁵⁶ VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

⁵⁷ BROŽÍK, V. *Hodnotové orientácie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007. ISBN 80-8050-958-1.

⁵⁸ KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.

⁵⁹ NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.

⁶⁰ KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.

⁶¹ MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1304-8.

obsahově širší, jako třeba postoj k rodině, k pracovnímu kolektivu⁶². Postoj je osvojená psychická dispozice, která trvale charakterizuje schopnost výběru člověka při přijímání vlivů z vnějšku. Postoj je především hodnotící vztah, a proto je typická pro každý postoj určitá míra pozitivního či negativního vztahu vůči danému předmětu⁶³.

Teorie zkoumající postoje se různí v názorech, jaké má postoj složky. Některé tvrdí, že je unidimenzionální a vyjadřuje stupeň přitažlivosti daného konání pro osobu. Jiné razí teorii, že postoje jsou dvoudimenzionální, sestávající se z kognitivní a emocionální složky. Obě ovlivňují jak záměr osoby vykonat určité chování, tak chování samostatně⁶⁴. Souhrnně lze postoj charakterizovat jako hodnotící vztah zaujímaný jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému. Zahrnuje v sobě dispozici chovat se, či reagovat určitým relativně stabilním způsobem. Postoj je získáván na základě sociálního učení v rodině a v jiných sociálních prostředích. Postoje souvisí s hodnotovými systémy a tím pádem jsou závislé na kulturních, etnických a vzdělanostních faktorech⁶⁵.

1.3.5 Motivace

U člověka se vytváří složitá struktura motivačních dispozic, které jsou částečně vrozené, částečně získané. K vrozeným dispozicím patří biologické (primární), k získaným sociální (sekundární) potřeby, dále zájmy, hodnotové orientace a z části postoje. Tyto dispozice se stanou motivem, buď důvodu změny vnitřního prostředí nebo působením nějakého podnětu zvenčí. Tyto podněty zvenčí se nazývají incentivy, nebo-li pobídky. Následně to, zda se pobídka stane motivem, záleží na tom, jaký má pro člověka pobídka význam a hodnotu. Základním vnitřním zdrojem motivace je motiv – pohnutka. Tyto vnitřní motivy mají formu vyjadřovanou termíny potřeby, zájmy, ideály. Za základní formu motivu je považována potřeba. Konkrétní uspokojení, kterého má být dosaženo, vyjadřují druhy motivů např. potřeba bezpečí. Druhů motivů je mnoho a jejich základní

⁶²ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. 6. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3133-9.

⁶³VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

⁶⁴Tamtéž.

⁶⁵PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

dělení je na biogenní – potřeba stravy, pohybu a sociogenní – potřeba výkonu, kompetence⁶⁶. Motivací rozumíme hybné síly psychického charakteru. Hybné proto, že uvádí do pohybu chování člověka a jeho činnost. Síly proto, že mají jednak směr, jednak intenzitu⁶⁷. Motivace utváří vztahy jedince k jeho okolnímu prostředí, ve kterém žije a je zároveň spoluutvářena jeho vlastnostmi. Motivace vyjadřuje vždy osobnost jejího subjektu, myšleno duševního života člověka⁶⁸. Motivy vysvětlují, proč má chování člověka určitý směr a probíhá určitou silou, která se např. projevuje vytrvalostí při zdolávání překážek. Když hovoříme o motivaci, hovoříme v podstatě o dvou základních hybných modelech, které jsou pro motivaci zásadní. Jedná se o model nedostatku, který určuje lidskému chování naplnit pocit lačnosti nebo prázdnoty. Opakem tomuto modelu je model vybití nebo přetlaku, kdy k uspokojení dochází nikoli po nějakém zaplnění, ale naopak, když organismus ze sebe něco vydá, něčeho se zbaví⁶⁹. Mezi další získané motivační dispozice, jak již bylo uvedeno výše, patří zájmy. O nich v následující kapitole.

1.3.6 Zájmy

Zájmy chápeme jako zvláštní druh motivů. Jejich základem jsou primární potřeby. Zájem můžeme definovat jako odvozenou potřebu, která se uspokojuje prováděním té či oné činnosti. Existuje jich tolik, kolik je lidských činností, které mohou člověka těšit. Zájmy představují tu část osobnosti člověka, kterou lze nejsnadněji ovlivnit⁷⁰. Je zřejmé, že mezi zájmem a potřebou nejsou ostré hranice. Zájem je vědomě aktivnější a zároveň výrazněji vázaný na určitý konkrétní předmět. Návaznost zájmu na potřebu je dána hlavně tím, že člověk má především zájem o předmět, který je pro něho

⁶⁶ NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.

⁶⁷ VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

⁶⁸ NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-05932-7.

⁶⁹ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu..6*. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3133-9.

⁷⁰ VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

potřebný⁷¹. Zájem je obvykle chápán jako činnost, na niž je člověk ochoten vynakládat úsilí, peníze a čas a v užším pojetí jako trvalejší snaha o poznání něčeho. Projevují se preferencí určité poznávací aktivity účastí na ní. Zájmy přitahují pozornost a to trvale a aktivně a člověk je ochoten přinášet pěstování svých zájmů různé oběti⁷². Obecně lze říci, že zájem je trvalejší zaměření na určitou činnost s výrazným emočním doprovodem, které podněcuje myšlení, paměť, vůli a vůbec všechny psychické procesy. To, jaké máme zájmy, vypovídá o naší osobnosti a životní dráze. Liší se zaměřením, trvalostí, hloubkou, šířkou, intenzitou a hodnotou⁷³.

V předešlé kapitole jsem se pokusila vymezit jednotlivé pojmy a charakteristiky termínů, které se vážou na hodnoty a hodnotové orientace. V následující kapitole se zaměřím na jednotlivé vlivy a činitele, které mohou ovlivňovat hodnoty uznávané člověkem.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.

⁷³ HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Potrál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

1.4 Činitele utvářející a ovlivňující hodnoty

Každý z podstatných aspektů lidského jednání představuje určitý předmět zájmu, např. vztah jedince k lidskému ideálu dobra nebo konkrétní lidské aktivity spojené s vytouženým cílem a hodnotami⁷⁴. Důležitým aspektem vztahu člověka ke světu je hodnocení, které je komplementárním procesem poznávání. Vyjadřuje subjektivní prožívání významů objektů – osob, věcí, jevů, idejí a jejich vzájemných vztahů⁷⁵. Vše, čím v životě jedinec prochází, s kým se setkává, ho ovlivňuje. Některé faktory a činitele nás ovlivňují méně, jiné zásadně. V následujícím textu budou uvedeny některé z nich, které mají důležitý vliv na směr a orientaci lidských hodnot.

1.4.1 Ovlivnění sama sebe

Bylo již zmíněno to, že motivace, postoje, zájmy, potažmo hodnotové orientace, vyjadřují osobnost. Osobností se zde rozumí organizovaný celek duševního života člověka., jehož centrem je ego, tj. sebepojetí, s tendencí udržování nebo spíše zvyšování hodnoty sama sebe. Pocit vlastní hodnoty má tyto typické zdroje. Výsledky vlastní činnosti, kdy lidem záleží na tom, aby to, co vytvoří, vzbuzovalo obdiv. S tím úzce souvisí mínění druhých lidí o nás, vyslovování souhlasu, úcty. Za další zdroj vlastní hodnoty je pozice ve skupině, který narůstá s pocitem vážnosti a důležitosti spojené se společenskou pozicí. Silným zdrojem naší hodnoty je velmi často materiální stav, kdy majetnictví, movitost, vysoké finanční možnosti jsou zdrojem vysokého sebehodnocení. S pocitem vlastní hodnoty souvisí také vnější vzhled. Poněkud více se uplatňuje u žen a dospívajících. A konečně sebeocnění, ve kterém se jedinec opírá nejen o to, co o něm soudí jiní, ale i o to, co si o sobě myslí on sám. Zkušenosti pak rozhodují o tom, který ze zmíněných zdrojů, se u jedince stane dominantním⁷⁶. Důležité je nejen to, co si o sobě myslíme sami, ale i to, jak nás vnímají a hodnotí druzí lidé, na jejichž mínění nám

⁷⁴CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

⁷⁵NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.

⁷⁶NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-05932-7.

záleží. Jinými slovy řečeno je naše sebehodnocení nejen hodnocením druhých, ale i tím, jak interpretujeme vlastní chování a chování druhých lidí. Vědomí vlastní hodnoty je těsně provázáno s morálními hodnotami, celkovou hodnotovou orientací a smyslem vlastního života⁷⁷.

1.4.2 Vliv rodiny na formování hodnot u dětí

Naučit se pochopit sami sebe, může trvat dlouho. Kým se cítíme být, je dáno osobností, s níž jsme se už narodili, interakcí s okolním světem, zásadními zkušenostmi a hodnotami, které v nás upevňuje rodina. Je běžné, že rodiče vychovávají své děti stejně, jako je kdysi vychovávali jejich rodiče. Právě hodnoty, které byly v nás upevňovány v dětství, pravděpodobně vědomě, či nevědomě předáváme zase svým dětem⁷⁸. Ve všech kulturách vtiskuje jedinci pocit vlastního já rodina – živná půda identity. U dítěte se programuje a utváří již v raném věku systém hodnot, chování a vědomí vlastního já právě na základě rodiny⁷⁹. Rodič je prvním učitelem dítěte, který již v raném věku může pomoci formovat jeho svědomí, schopnost sebeovládání a proces utváření hodnot⁸⁰. Dítě se musí naučit strukturovat svět. Dítě se učí napodobováním a určité činnosti si osvojuje častým opakováním⁸¹. Od rodičů se naučí nejen rozlišovat a klasifikovat, ale i hodnotit a předpokládat. Naučí se rozlišit mezi dobrými a špatnými pocity, dobrým a špatným chováním⁸². Soustava rodinných hodnot se mimo jiné projevuje v tom, jak rodiče své děti instruují. Hlásané normy však nemusí být v souladu s normami skutečně platnými. Rodič kuřák jen těžko přesvědčí své dítě o tom, že kouření je nezdravé. Děti přejímají spíše to, co vidí, než to, co slyší. Rodina demonstruje uznávané hodnoty také na předmětech, přičemž hodnotné předměty pro rodinu nemusí mít nutně vysokou

⁷⁷VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

⁷⁸HINESOVÁ, G. a A. BAVERSTOCKOVÁ. *Nebojte se vychovávat*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k.s. – Ikar, 2007. ISBN 978-80-249-0933-2.

⁷⁹MINUCHIN, S. *Rodina a rodinná terapie*. 1. vyd. Praha: Potrál, 2013. ISBN 978-80-262-0371-1.

⁸⁰REICHLIN, G. a C. WINKLER. *Výchova dětí 1000+1 rada pro každou situaci*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1638-8.

⁸¹BEAVER, M. et al. *Babies and Young Children: Certificate in Child Care and Education*. United Kingdom: Nelson Thornes, 2002. 378 s. ISBN 0-7487-6579-4.

⁸²SATIR V. *Společná terapie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-303-1.

hodnotu tržní⁸³. Rodina jako primární nositel kultury poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti⁸⁴. I přes narůstající počet samovychovatelů, zůstává rodina nejdůležitější sociální instancí, jejíž výchovné úkoly jsou nenahraditelné⁸⁵. Primárním zdrojem hodnocení a srovnávání jsou rodiče a osoby, kterých si dítě nepodmíněně váží⁸⁶. Hlavně na počátku školní docházky k těmto osobám patří i učitel.

1.4.3 Vliv školy

Dalším velmi významným činitelem, který ovlivňuje systém hodnot u dětí je škola. Učitelé mají moc a odpovědnost, protože mají kontrolu nad celou skupinou dětí. Mohou ovlivnit postoje a chování jednotlivých dětí i celé skupiny⁸⁷. Hodnocení učitele je velmi významný činitel interakce a utváření vztahů učitele k jednotlivcům v kolektivu, protože ovlivňuje hierarchii hodnot a klima třídy⁸⁸. Je podstatné, že učit děti uznávat základní morální hodnoty je nejdůležitější a nejefektivnější způsob výchovy, jakým můžeme přispět k tomu, aby se v životě cítily šťastné. Děti zjistí, že mezi životem založeným na hodnotách a pocitem štěstí je skutečně vzájemná souvislost. Selhání a nepříjemné pocity ze špatného chování je mohou přivést k poznání základních hodnot a naučí je čestnému přístupu k životu⁸⁹. Ve škole i mimo ni se dítě setkává se svými vrstevníky, kteří významnou měrou ovlivňují přístup dítěte k hodnotám a hodnotovým orientacím.

⁸³ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80- 86429-19-9.

⁸⁴ VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

⁸⁵ BAUMANN, U. *Paar-und Familienwelten im Wandel*. Zurich: Theologischer verlag Zurich, Gellner Christof (Hrsg.), 2007. 233 s. ISBN 978-3-290-20034-3.

⁸⁶ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

⁸⁷ VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

⁸⁸ HRABAL, V. *Sociální psychologie pro učitele*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0436-1.

⁸⁹ EYRE L. a R. EYRE. *Jak naučit děti hodnotám*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-275-1.

1.4.4 Vliv vrstevníků

Faktorem, který obecně odpovídá za utváření osobnosti, tedy i hodnotových orientací a socializaci osobnosti do kultury, je zkušenost dětí s vrstevnickými vztahy. Dítě si vytváří vzorce chování, poznání, hodnot a emocí vázané na kontext⁹⁰. Navázání kvalitních vztahů s vrstevníky je klíčovým vývojovým úkolem všech dětí⁹¹. Ve školním věku se dítě aktivně podílí na složitých interaktivních kooperacích s vrstevníky, které jsou regulovány společenskými normami chování. Spolupráce, vzájemný respekt a přijetí norem chování a hodnot společnosti jsou předpoklady pro další vyšší vývoj mravnosti u dítěte. S narůstajícím významem vrstevnické skupiny se snižuje vliv rodičů na jednání dítěte. Dochází k záměně rodičovského vzoru za autoritu vrstevnické skupiny, ve které kontakty a spolupráce s ostatními členy skupiny, usnadňují proces individuálního přijetí norem a hodnot skupiny⁹². Mladiství jsou někdy bezprizorní z hlediska duševní přípravy na život. Nevidí skutečné hodnoty a tak si hledají hodnoty takové, které jim vyhovují. Problémovost se může objevit zvláště u těch jedinců, kteří kladou do popředí hmotné hodnoty nebo u těch, kteří si pod snahou užít si života, dělají, co chtějí. Někteří se zaměřují na hodnoty eticky negativní, jako lenošení, tzv. užívání si života, záporné vášně, atd. Nedominují u nich eticky vyšší hodnoty a nemívají trvalejší životní zaměření, žijí přítomností a mají sníženou schopnost překonávání životních překážek. Většinou se zaměřují na uspokojování primárních potřeb. Většina mladistvých se ale orientuje na kladné hodnoty. Jejich hodnotové orientace odpovídají společenským normám⁹³. Společenské normy a hodnoty velice často hlásají média. Mnohdy negativním způsobem, mnohdy překrucované pro větší publicitu, ale o této tématice v následující kapitole.

⁹⁰VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

⁹¹ELIOTT, J. a M. PLACE. *Dítě v nesnázích. Prevence, příčiny, terapie*. 1.vyd. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0182-0.

⁹²CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

⁹³LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění*. 2.vyd. Hradec Králové: Kotva, 2008. ISBN 978-80-902210-0-0.

1.4.5 Vliv médií

Média jsou nedílnou součástí dnešní kultury. Zvláště mladí lidé využívají média ke komunikaci, k získávání nerůznějších informací, které mnohdy nedostatečně filtrují a mohou je chybně zpracovávat, vyvozovat si z nich zkreslené závěry, utvářet si nesprávné hodnotové vzorce. Jednotlivé rodiny dobové ideály přejímají, někdy se pokouší je přetvářet nebo alespoň filtrovat. Určují si také zásady používání televize, internetu, novin, aj. I přesto, že tyto informační vstupy do rodiny si kontrolují, je vliv hodnotového étosu doby pronikavý, zejména v dnešní době, ve které na rodinu působí přes množství informačních kanálů⁹⁴. Na druhé straně samotná média prezentují společenské normy tak, aby co nejvíce zaujala, šokovala a upoutala. Jakým způsobem jsou normy, pravidla, zvyklosti a etika prezentovány nekoreluje často s jejich obsahem. Vychytávání spíše negativních zpráv a jednání může navodit představu, že ve společnosti jen málo platí morální hodnoty a tudíž není žádoucí se podle nich chovat. Na straně publika se pozornost věnuje stále více působení na motivační charakteristiky – potřeby, zájmy, postoje. Rozšiřují se i možnosti vlivu, obsahu a formy mediálních výpovědí na poznávání publika. Média jsou bohatým zdrojem modelového chování v symbolické podobě. Mají nesporný vliv na formování hodnot a norem společnosti v posilování důležitosti či uznávání např. prezentace majetku, štíhlosti, módnosti nebo „bytí in“ jako atributů uznávaného životního stylu⁹⁵. Média nám svými obsahy nabízejí informace o tom, co je v naší společnosti běžné. Dovídáme se z nich, jak se chovat v některých životních situacích, jak konverzovat, dovidáme se - alespoň zdánlivě - o některých normách chování⁹⁶.

⁹⁴MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80- 86429-19-9.

⁹⁵VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

⁹⁶JIRÁK, J. O účincích médií. *Metodický portál: Články* [online]. 20. 06. 2005, [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/246/O-UCINCICH-MEDII.html>>. ISSN 1802-47.

2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÁ OTÁZKA

2.1 Cíl práce

Cílem práce bylo zjistit a následně analyzovat základní životní hodnoty dětí v Dětském domově v Radeníně. Tento cíl jsem si stanovila proto, že jsem chtěla zjistit, jaké hodnoty uznávají a preferují děti, které nevyrostají v primární rodině, jejímž působením se pokládají základní kameny v budování hodnotových orientací dítěte.

Za účelem naplnění tohoto cíle jsem si stanovila jednoznačnou výzkumnou otázku.

2.2 Výzkumná otázka

Jaké životní hodnoty preferují děti v Dětském domově Radenín?

Odpovědí na výzkumnou otázku bych chtěla ukázat důležitost jednotlivých druhů hodnot pro život a fungování dětí, které vyrůstají v dětském domově. Zajímat mě budou hlavně analýzy vzájemných vztahů jednotlivých hodnot, vzájemné prolínání, ovlivňování a preference hodnot těchto dětí.

3 METODIKA

3.1 Metoda a technika sběru dat

Empirická část práce byla zpracována formou kvalitativního výzkumu. Kvalitativní přístup představuje mnoho postupů, které se snaží porozumět zkoumanému sociálnímu problému⁹⁷. Termínem kvalitativní výzkum Strauss a Corbinová rozumí jakýkoliv výzkum, jehož výsledkům nedosahuje pomocí statistických procedur či jiných způsobů kvantifikace⁹⁸. Švaříček⁹⁹ chápe kvalitativní přístup jako proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech

Jako techniku k získávání informací jsem zvolila rozhovor. Vzhledem k povaze zkoumaných informací a k poměrně širokému věkovému rozpětí informantů se jako nejvhodnější technikou získávání dat jevil narativní rozhovor. Hendl uvádí¹⁰⁰, že zvláštní formou nestrukturovaného rozhovoru je narativní interview. Tuto formu rozhovoru jsem zvolila také proto, že vyprávění je základní komunikační formou zprostředkovávající lidské zkušenosti¹⁰¹. Během narativního rozhovoru nejsou kladeny strukturované otázky, nýbrž respondent sám rozvíjí výzkumnou otázku přednesenou na počátku dotazovatelem. Tazatel pouze a výhradně podněcuje dotazovaného k vyprávění, čímž pomáhá dotazovanému vhodnými otázkami, doplňky, komentáři atd., aby se pokusil vyprávět o jevu, který nás zajímá. Při vyprávění samém je pak úlohou tazatele

⁹⁷ REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-237-3006-6.

⁹⁸ STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert & Brno: Sdružení podané ruce, 1999. ISBN 80 - 85834-60 -X.

⁹⁹ ŠVAŘÍČEK, R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁰⁰ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

¹⁰¹ BAUER, M. *The narrative interview. Comments on a technique and Politival Science*. Methodology Institute, 1996.

spíše dále podněcovat vypravěče a pouze se případně ptát na nesrozumitelné části, žádat upřesnění, vysvětlení atd¹⁰².

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Výzkumný soubor tvořily děti umístěné v Dětském domově v Radeníně, vybrané na základě dostupnosti. Počet informantů nebyl dopředu určen. Počet dotazovaných závisel na nasycení tématu rozhovoru, tzn., že téma bylo nasyceno tehdy, když se u dotazovaných během rozhovorů stále opakovaly stejné jmenované hodnoty a neobjevovaly se žádné jiné, odlišné od těch, které již byly zjištěné. Výběr informantů záležel na ochotě jich samotných spolupracovat a na schopnosti samostatně hovořit na dotazované téma. Takto získaný materiál je jedinečný a odráží v sobě způsob, jakým ho vypravěč strukturoval, dělil a časoval jednotlivé části, zdůraznil, či naopak vynechal určité pasáže atd. Nese v sobě tedy velmi cenné informace o dotazovaném, o jeho životě, zkušenostech, prožitcích samotných spolupracovat a na schopnosti samostatně hovořit na dotazované téma¹⁰³. Vzorek v konečné podobě obsahoval celkem 4 informanty. Vzorek je vytvořen teprve tehdy, když jsme dosáhli úplné saturace. V kvalitativním výzkumu je vzorek nasycen tehdy, když další data nepřinášejí nic nového¹⁰⁴.

3.3 Proces sběru dat

Před samotnými narativními rozhovory jsem kontaktovala osobně děti na všech rodinných skupinách, ve kterých děti bydlí a žijí. V každé z šesti skupin jsem za účasti kmenového vychovatele přede všemi dětmi, kterých je na každé skupině osm, vysvětlila, za jakým účelem chci provádět narativní rozhovory, jakým způsobem

¹⁰²MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

¹⁰³Tamtéž.

¹⁰⁴DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

narativní rozhovor probíhá a na jaké téma se budu informantů v rozhovoru dotazovat. Na závěr této úvodní schůzky jsem dala čas na rozmyšlenou a děti, které se rozhodly se mnou spolupracovat, mne o tom přišly individuálně informovat. Jednotlivé narativní rozhovory probíhaly v přirozeném prostředí rodinné skupiny, kam dotazované dítě patřilo, nejčastěji ve vlastním pokoji, aby se cítilo během rozhovorů ve známém prostředí relativně bezpečně a nebylo rozptylováno nebo nepříjemně ovlivňováno neznámým či nepříjemným prostředím kanceláře. Před samotným rozhovorem jsem informanty ubezpečila, že všechny podané informace budou anonymní, stejně tak bude zachována anonymita jejich osoby. Účastníci výzkumu byli ubezpečeni o zachování důvěrnosti a tato byla také mnou dodržena¹⁰⁵.

Rozhovory byly prováděny v měsíci dubnu 2014. Trvaly 40 – 60 minut, což je přiměřené komunikační schopnosti dětí samostatně, bez větších zásahů tazatele, zvládnout. V doslovném přepisu textu rozhovorů jsou odlišným typem písma označeny moje povzbuzující otázky, které byly pokládány pouze v případě, že dítě nevědělo, jak dále v hovoru pokračovat. V textu se objevují i nejrůznější prvky nespisovné češtiny, které jsem v něm ponechávala pro lepší a osobitější projev dítěte, kterým je samo charakterizováno. V závorkách jsou označeny i projevy dítěte nonverbální nebo projevy momentální nálady, jako je smích či zahledění se do prázdna. To vše pro dokreslení autentičnosti vyprávění a prožitků týkajících se sdělovaných informací. Necháme-li respondenta plynule vyprávět, můžeme nakonec pracovat i s tím, jaká slova dotazovaný v jaké situaci volil aj.¹⁰⁶

Rozhovory byly zaznamenávány, se souhlasem informantů, na diktafon, následně pak přepsány doslovně do písemné podoby.

¹⁰⁵ŠVARÍČEK, R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹⁰⁶MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

3.4 Etika sběru dat

Během výzkumného šetření jsem postupovala, jak doporučuje Miovský¹⁰⁷. Znamená to, že jsem dbala na to, aby nebyla porušena etická pravidla vztahující se na osoby, které se účastní výzkumného šetření. Všichni informanti byly dopředu zřetelně a jasně informováni o cílech výzkumu, za jakým účelem je výzkum prováděn, a s výzkumem vyslovili svůj souhlas. Zároveň byli informováni o tom, že bude v maximální míře dbáno na jejich anonymitu. Výzkumu se všichni informanti účastnili dobrovolně. Aby bylo dodrženo etické pravidlo o ochraně soukromí a osobních údajů, jsou během zpracování výzkumu informanti označováni jménem, které je smyšlené, čímž by mělo být dostatečně ochráněno jejich soukromí a znemožněna identifikace.

3.5 Metoda vyhodnocování dat

Doslovné přepisy narativních rozhovorů byly několikrát důkladně pročteny a analyzovány. Při vyhodnocování dat byly použity prvky zakotvené teorie, která vychází přímo z existujících dat, bez jakýchkoli předem připravených kritérií pro to, jaká data mají být vybrána. Jedná se o vyvinutí teorie ryze induktivním procesem¹⁰⁸. Při interpretaci jsem použila kategoriálně-obsahový modus vyhodnocování narativních rozhovorů¹⁰⁹. Po přepsání rozhovorů do písemné podoby jsem vyhledávala v textu jednotlivé kódy (otevřené kódování), které představovaly v životě informantů konkrétní důležité hodnoty, které jsou pro jejich život nepostradatelné, a v hovorů na ně byl kladem důraz. Pozdějším utříděním všech kódů jsem sestavila celkem šest hodnotových kategorií (axiální kódování), které představovaly druhy hodnot, jež mají v životech informantů důležité místo.

¹⁰⁷ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

¹⁰⁸ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

¹⁰⁹ ČERMÁK, I. Narativně orientovaná analýza. In: BLATNÝ, M. eds. *Metodologie psychologického výzkumu: konsilience v rozmanitosti*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1450-0.

4 VÝSLEDKY

4.1 Otevřené kódování narativních rozhovorů

Narativní rozhovor Aneta

Otázka: *Mohla bys mi vyprávět, co je pro Tebe v životě důležité?*“

Tak hlavně moje rodina. Tak....(pomlka) jako rodina, no jenom. Třeba i kamarádi, můj kluk, s kterým jako už sem dlouho. Sice jsme se chvíli hádali, ale teď se máme moc rádi, jsme spolu moc rádi a já jsem fakt ráda, že jsme se mohli poznat. Co bych chtěla tady mít u sebe, to by mi fakt udělalo radost, je moje malá ségra, kterou bych chtěla vidět každé den, ne jednou za měsíc, nebo to. A taky hlavně být s tím klukem. No se ségrou to teď máme trochu těžký. Myslim tím tu ségru, která je tu semnou v děcáku, hádky se sestrou, ale teď to je trochu lepší, no, teď sme si uvědomily, jak byla mimo, že bysme se měly podporovat nevzájem , že zady máme vlastně jedna druhou a že nemáme u sebe mámu, tak bysme se měly podporovat. Takže jsme si uvědomily, že jsme ségry, a že bysme se k sobě neměly chovat jak psi. Když už jsme tady spolu, takže, no prostě snažíme držet spolu, nehádat se. Jo je málo kdy, že jsou hádky, ale nejsou tolik, jako před tím. Sem ráda, že tady mám tu ségru. Taky sme si řekli, že bysme na sebe nedaly dopustit. I za to, co jsme si spolu udělaly. Nenechám na ní dopustit, ani jí nenechat zbít, stoupneme si každá za tu druhou. No i nějaký vychovatele tady mám ráda, ty mě tady držej, mi pomáhaj a to. I jako pani ředitelku, umí pomáhat a je spravedlivá, to jako je dobrý. To jako když jí něco řeknu, tak si to nechá pro sebe. Můžu tam říct i Tebe? (otázka na mou osobu) Moje dopomoc: „*Můžeš říkat všechno, co je pro Tebe důležité,*

kohokoli a cokoli“. Tak taky ta škola je pro mě důležitá. Kdybych nebyla ve škole, tak bych byla asi blbá (smích). Jako tadle škola mi moc pomáhá. Musím se učit, ale ne tolik, jako na základce. Na základce mi to moc nešlo, tam sem měla samý pětky a taky mi tam nikdo skoro nic nepomáhal. Málo kdo, že mi pomohl v testu nebo to, učitelky taky málo kdo, jedna učitelka byla na mě zasedlá, že mi dávala pětky. Tady v děcáku pomáhá teta (jméno), taky ve všem pomůže, všechno řekne, teda jestli to může říct. No a hlavně si rozumím s mým vychovatelem strejdou (jméno). S tím si rozumím a je taky spravedlivej, nic skoro nehrotí, neřeší prostě kraviny. Jo sice kouříme, nemá to rád, ale nesmí nás vidět, to je jasný, to asi každěj, ale nezakazuje nám to, protože ví, že my nepřestanem. Teta na skupině je taky spravedlivá, ale kdyby neřvala (smích)! Takže ale v něčem je taky lepší než strejda. I ty vychovatele jsou v pohodě i skupina. Je tam zábava, ikdyž se tam někdy hádáme všichni, je tam zábava na tý skupině a asi bych tu skupinu nevyměnila. Sem na ní zvyklá a na ty vychovatele a na ty pravidla, asi bych nešla na jinou. Třeba všichni si myslej, že naše skupina je špatná, ale na druhou stranu špatná není. Já jsem se od té skupiny hodně naučila. Jako na tý skupině, kde sem byla dřív, tam nás rozmazlovali, mohli jsme všude chodit, kam jsme chtěli, taky jsme z toho pak měli i problémy a takhle, tadle skupina ta mi pomohla, že ne že tohle se nesmí, ale spíš jako dodržování pravidel a hodně jsme se tam toho naučili. Myslím si, že všichni se toho hodně naučili, za sebe musím říct, že já jo. Tak že dodržuju tam pravidla, málo kdy něco porušíme. Prostě tahle skupina mi v tom pomohla. Ta přísnost. Někdy říkají ostatní, že je to jak doma s tím posloucháním. Jo je to jako doma. Musíme uklízet, doma musíme taky ňák poslouchat, učit se doma musíme, když se mi nechce moc učit. No já to neberu tady jak domov, ale trošičku je pro mě domov. Doma sem měla problémy

hlavně ve škole, tam se se mnou třeba nikdo neučil. To tady můžu říct, že vychovatel přijde, pomůže, vysvětlí. Teta ta se s náma moc neučí, ta je na vychovatelně, spíš ten strejda se s námi učí. Teta ta nás pošle třeba jenom ve čtyři se naučit, jako sami. Strejda ten ne, ten řekne, jo holky za chvíli za váma přijdu, teď jdu ke klukům, zkontroluje nám žákovský, všechno pomůže vysvětlit, úkoly vysvětlit. Takže v tomhle mi skupiny pomohla. Nechtěla bych na jinou. Kdybych byla na jiný skupině, tak vim, že bych měla asi průsery. Na těch jiných skupinách vychovatele prostě moc přísný nejsou. Mně stačí prostě, jak vidím, že jen občas zakřičí na holky, není to jako u nás, jinde ty pravidla tolik nedodržují, jako my a myslim, že kdybych tady byla, tak ty průšvihy mám. To bych asi nedala dobře. Takže moje skupina je o hodně lepší. Na žádný jiný skupině tady bych nemohla být. Jo, někdy, když jsem naštvaná, tak řeknu, že bych šla pryč, ale ani to tak nemyslím. Když si uvědomím, že jinde na skupinách nedodržují ty pravidla, tak já bych tam měla ty průšvihy. Fakt bych neměnila. Já jsem si zvykla, že jsme tu dvě ségry, tak už sem si zvykla, že jsme tři holky na pokoji, nemohla bych asi od nich pryč. To bych se cítila divně, jinak, kdybych bydlela s někým jiným na pokoji. Pak si zvykat na jiný vychovatele, na jiný prostředí. Ne určitě bych neměnila nic. Ani tu školu bych neměnila. (Pauza). Moje dopomoc: „*Co je pro Tebe ještě důležité kromě toho, co už si říkala?*“ Tak tu školu teď je důležitý, abych dodělala. To bych chtěla fakt moc dodělat. No pak učňák, no na vysokou, to je jasný, že nemám, ale učňák a tu maturu, to chci jako udělat určitě. Pak najít nějakou dobrou placenou práci, abych si mohla najít hezkej dům, prostě založit rodinu a dítě bych chtěla, ale až později. Až budu mít fakt pocit, že práci mám, že byt nebo barák mám. Aspoň postel nebo tohle, aby dítě mělo, kde spát. Svatbu, to ještě nevím, No mohli bysme se třeba pak hádat a dělit se o děti, to bych

nechtěla, takže o svatbě zatím neuvažuju. Ta moje budoucnost by teda byla, že dodělám tu školu, pořídím si nějaký barák. Hezkou práci, která by mě bavila a až pak nějaký dítě, tak tomhle už jsem přemýšlela. Jedno dítě, možná dvě (smích). Ale víc asi ne. Byla u nás doma teď teta na prázdninách, a když jsem viděla to dítě, tak jsem byla z něj hotová. Jak po desáté noční. Furt a furt řvalo, to bych nedala (pokrčuje rameny a pokyvuje hlavou nesouhlasně). No když jsem si uvědomila, že budu taky k dítěti vstávat ve dvě ráno a kojit, tak nevím, jestli bych zvládla dvě děti najednou. To je záhul, takhle bych to nechtěla. A sem na to ještě mladá. Neměla jsem svůj klid, nebyla k'jsem z toho ve své kůži. No chci se držet toho, co sem řekla předtím, tu školu, rodinu, barák, asi jedno to dítě. Neříkám to jen tak, chci se toho držet, ne že říkám něco a je to pak jinak nebo že to dělám jinak. No ještě ne bych se teď nějak snažila, ale chci přestat s kouřením. Poslední dobou mi to nechutná, občas se mi z toho udělá i špatně, takže aspoň to omezím, jednu, dvě za den. A když jsem slyšela ty nemoci, to mě teda dost postrašilo (úsměv), ta teta mi řekla, že měla kamarádku a z kouření jí vyoperovali nádor z těla, tak, to je hnus. Mám i strach, postrašilo mě to. Fakt by bylo lepší přestat. Taky peněz to stojí dost. Přiznám se, utratila jsem z kapesného hodně, chtěla bych šetřit, ale sprostě nejde, když kouříš. Na ty cigarety prostě chceš. Je to hrozný, budu to omezovat. Chci šetřit na telefon, notebook nebo i kdyby třeba na nějaký výlet, kdybych si chtěla vyjet. Nebo já nevím, něco koupit mámě na Vánoce pak nebo prostě jen tak šetřit, abych měla něco v záloze. Můžu si to koupit jenom, když na to budu mít ušetřené peníze, že jo. No jinak byl jsem moc šťastná za ten tablet, jak jsem vyhrála na tom plese, to mi udělalo radost. To bylo fakt bezva. Díky němu se připojím k netu a mluvím s mámou a mladší ségrou. No co ještě bych řekla. No třeba ty výlety a zážitky, co máme tady, abych doma neměla.

Tam jsem si nikam nevyjela. Až tady jsem se prvně dostala do aqvaparku, tam jezdím ráda. Na ty tábory, co jezdíme, to je fakt dobrý. Doma by to nebylo, mamka na to nemá peníze a ani by jí to asi nenapadlo. Taky by nemohla s malou. Takže za tohle jsem tady moc ráda. Na těch akcích je zábava s ostatníma dětma z děcáku, ale i s jinýma, odjinud. Na tohle je dobrá Denisa ze trojky, to je fakt zlatá holka, tu beru jako vlastní ségru. S ní mám zážitky, jak s nikým jiným tady. No a ta, co s náma bydlí na pokoji, ta je taky v pohodě, jsou s ní zážitky taky super, je s ní sranda, to je pro mě u kámošů důležitý. Mám tady ráda hodně lidí, vycházím s nima, to je dobrý a doufám, že to tak bude i dál. Taky když si něco s těmadle holkama něco řekneme, tak si to necháme pro se, nikdo se to nedozví. To si myslím, že je hodně důležitý, že máš někoho, kdo tě nepodrazí, komu můžeš věřit, nic nevykecá. Odmlka. Moje dopomoc: „ *Když se ted' zeptám, co peníze a majetky, jsou pro Tebe důležitý?*“ No tak určitě jo. Tak třeba peníze. Dám příklad, budu šetřit ty peníze a bude to potřebovat rodina (velký důraz v hlase na slovo rodina), moje rodina, tak jim pučim nebo jim to třeba i dám. Nebo třeba až už budou starý, nebo až já budu stará, tak mi moje děti taky můžou půjčit. To se oplácí v rodině. Nebo například, když někdo umře z rodiny a bude na tem pohřeb potřebovat, tak to zaplatím, když na to budu mít, takže takhle jsou peníze pro mě důležitý. A ty majetky no to samý, abych měla to svoje. Ale co nechci, to je peníze si půjčovat! (vážný výraz tváře a pozdvižený ukazováček). Protože to je hrozný. Půjčíš si poprvé, podruhý, půjčíš si potřetí a pak to jde do miliónů. Pak ti dají nákej termín, řeknou, zaplat' mi to, a já řeknu, nemám? Vždyť dneska ti seberou skoro všechno, znám takový případy a nechci, aby se to stalo mně. Taky jsme si s tím doma zažili. Mám s tímhle půjčováním zkušenosti. Pak jednou máma řekla dost a už si radši nic nepůjčujeme. Takže jako půjčovat si nechci. Půjčky

jsou hrozný! A když už by to nešlo jinak, tak jen malou půjčku, abych měla na to jí splácet. Jo, jo teď máš peníze, ale co, až je utratíš. Stejně na to ten člověk dojde. Berou jim pak nábytek zařízení, fuj, nechci si půjčovat. Ale mít nějaký majetek a peníze na svoje živobytí, to je důležitý. Já když budu mít hodně peněz a máma za mnou přijde si půjčit, tak do nějaký částky jí půjčím, abych měla zase já, ale půjčím jí. Hlavně, když bude potřebovat na jídlo, na ségru, na to, co potřebujou, tak jo, půjčím. Takže je to důležitý pro mě. Odmlka. Moje dopomoc: „ *A co Tě baví dělat, máš nějaké zájmy?* “ Jo to mě baví ty sporty. To mě naučil strejda tady a jsem mu za to vděčná. Tenis třeba, naučil mě pravidla a hrajeme to pravidelně. Pro mě je důležitý pohyb. Ráda soutěžím a taky na tu postavu je to dobrý. Taky střelení na koš, to je můj oblíbený pohyb. To bych mohla hrát pořád, v tom jsem dobrá. Taky jsem to hrála s mým klukem, vždycky jsem ho porazila a on byl naštvanej (smích). Doma jsem hrála fotbal, i se ségrou jsme hrály. Běhání mě baví, jezdím i na olympiády, taky jsme vyhráli první místo-teda kvůli mně (trochu se začervenala). Takže mě baví hlavně sport. Třeba i florbal, na trampošce skákat, prostě do mého života sport dost patří. Taky mě baví se jen tak procházet, se ségrou, když třeba zrovna nekouříme. Jen tak si při tom povídáme o životě, vzpomínáme, co jsme dělali doma i za kraviny a někdy nad tím i kroutíme hlavou. Taky i na to, jak jsme si spolu doma hrály a tak. Taky mě baví hrát člověče, karty, kulečník, fotbálek a taky koukat na telku. Taky ráda dobře jím, (výbuch smíchu). Málokdy si vybírám a ráda jím, to je fakt. Postavu zatím neřeším, jsem celkem hubená i přesto, že toho na holku sním docela dost. Taky dost času teď trávím na tabletu, jsem na facebooku nebo hraju hry. Píšu si s mámou nebo tak. A ráda ležím. Jen tak ležím. Na skupině mě strašně baví uklízet. Na to já jsem fakt pečlivá. Prostě než si sednu k tabletu,

musím mít vedle sebe uklizeno nebo k televizi bych si dřív nesesdla, než tu mám čisto. Když vidím, že mám v pokoji bordel, tak nejsem ve své kůži a musím to jít uklidit. Takže na ten úklid jsem náká zatížená, to musím mít v pořádku. Když jedu domu, tak mě moc baví chodit s nejmladší ségrou ven nebo hrát si s ní. Mámě pomáhám uklízet, prádlo, vaření a tak. Nejsem lenivá. No kolo třeba, to mě dostává (smích). Na kole jezdím ráda, ale jenom po rovině. Taky jezdím ráda na bruslích, ty mám radši než kolo. Jednou na kole jsem si natloukla, na bruslích ne. Taky jsem jednou závodila v běhu se ségrou, já zakopla a spadla jsem a ona se tomu tak smála. Tak to bylo dost blbý od ní. Mě by jí bylo spíš líto, ale možná bych se taky trochu smála, nevím. Pomohla mi, ale zároveň mě naštvála, že se smála, ale asi jsem byla tím vtipná, nevím. Doma mě bavilo hrát si se ségrou a dělat blbosti, třeba jsme plavaly na koberci (smích), to byla fakt zábava. Mám ráda srandu a zábavu. Hráli jsme si třeba, že jedeme na dovolenou, doma jsme moc nikam nejezdily, tak jsme si na to hrály. A bylo to fajn. Na hospodu jsme si hrály. Papírky jako peníze ségra jako host chtěla vodku, tak já jí nalila jako, vodu, tužky jsme kouřily jako cigarety. Takže jsme si se ségrou docela vystačily. Ještě třeba ráda se taky starám sama o sebe. Snažím se trochu udržet si tu postavu, když tak hodně jím. Dřív jsem se snažila zhubnout, ale moc mi to nešlo. Cvičila jsem sedy, lehy nebo tak něco. Nepomohlo mi to, tak jsem se na to vykašlala. Teď jsem ráda za svojí postavu, jsem s ní spokojená, asi bych s ní nechtěla teď nic dělat. Jako být úplně hubená bych nechtěla být. No a ono vlastně ani tak moc nezáleží, jaká jsi, hlavně v srdci, co máš. Nejde o postavu, ale hlavně jak se chováš, ostatním a tak. Jak se chováš ve společnosti a třeba k malým dětem, jak se chováš. O postavu nejde v životě, o zdraví, to je fakt důležitý, o své zdraví mám fakt strach. Jako když mě třeba zabolí prso, hned si to

prohmatám, jestli tam něco nemám, prostě mám strach, že se mám ráda, že kdyby se asi něco stalo, to bych asi nedala, jako bejt třeba postižená nebo nějak vážně nemocná. Hlídám se. No taky jsem hrozně lítostivá na ty malé děti. Já bych jim nemohla dát na zadek. Ani třeba tý malý ségře ne, bylo by mi jí líto. Bolelo by mě to víc, než jí. (smích). Jsem zvědavá, až budu mít svoje dítě, to asi bude muset dělat můj manžel. Jsem taková, no. Věřím tomu, že budu jednou dobrá máma. Pauza. Moje dopomoc: „*V co v životě věříš?*“ No chvíli jsem věřila v Boha. Chodila jsem i do kostela, zpívali jsme tam. Ale že bych na to hodně věřila, to ne, spíš se mi líbilo, jak jsou tam ty lidi, a ten kostel, to bylo hezký. Ale věřím tomu, že budou lidi k sobě hodný. Chtěla bych, aby byli. Věřím, jednou budou. Třeba mi vadí, když matka zabije svý dítě. Jak to může udělat? Za tohle bych dala doživotí! (řečeno v rozčilení). Nechápu, jak můžou prostě zabít malý dítě, novorozence, to je hodně špatný. Prostě chci, aby se lidi k sobě chovali hezky, byli na sebe hodný, navzájem si pomáhali. Myslím, že by se to mohlo zlepšit, chtěla bych to a věřím tomu. Hlavně matky k dětem, aby byly hodný, protože máš jeden ten život. Zabiješ jednou, máš zkaženej život na furt, nevrátíš ani ten život tomu druhýmu, mrtvýmu. Nevím, jak s tím můžou ty lidi žít. Já bych nedokázala zapomenout. Tak třeba to malinký dítě, když už ho nechci, tak na co jsou kojeňáky? Babyboxy? Tak ho tam dám! (Zdůraznění obsahu projevy výraznou gestikulací rukou). Jo jasně, dobře tak ho teda nevidim, ale budu vědět, že bude o něj postaráno, a že se bude mít líp než u mě. Já když bych viděla, že se o to dítě nedokážu postarat nebo že na něj nebudu mít peníze, tak přece nepudu, nedám ho do tašky a zabiju ho! Dám ho radši do ústavu, protože mi jde o to dítě, bude se mít líp než u mě. Jsou holky nebo ženský, který třeba dítě nemůžou mít, to dítě by si přály. Tak se jí splní přání a bude mít třeba to

moje dítě. Ne že bych to tak chtěla, ale někdy tě to tam dovede, když to jinak nejde. Tak doufám a chtěla bych to, že se tohle zlepší, že se lidi budou mít radši a děti, že se budou mít dobře i doma. Tak už nevím stačí to?

Narativní rozhovor Jülie :

Otázka: „*Mohla bys mi vyprávět, co je pro Tebe v životě důležité?*“

Vyučít se, vrátit se do mojí rodiny, snažit se bejt lepší a změnit si můj život. Dál nevím. (odmlka). No vrátit se do rodiny, najít si práci. Bych chtěla bejt tou pečovatelkou. No a pak si najít bydlení a to, zlepšit si svůj život. Najít si to bydlení, tu práci, prostě sehnat nějakýho partnera, abych byla už samostatná a tak. (dlouhá pomlka) Moje podporování: „*A a co ještě je pro tebe důležité?*“ No ta rodina, ta, kterou mám doma. Zase se k ní vrátit, vynahradiť jim všechno, co jsem zkazila. Tak hlavně, abych zlepšila to moje chování. No a pak to krok po kroku prostě ňák měnit. Pomáhat mámě. S tat'kou jsem v pohodě, na tom nepotřebuju nic měnit. S tátou vycházím úplně v pohodě. Jen s tou mamkou. (povzdech) Musim ňák změnit to moje chování. Abych nepila už, nehulila, nebyla drzá. Dlouhá pomlka. Moje dopomoc: „*Co je důležité pro Tebe tady v děcáku?*“ No chovat se slušně (smích), chodit tady do školy, no abych neskončila pak někde v pasťáku. No prostě to tady ňák přežít (úsměv). Docela ráda poslouchám hudbu, to mi tady moc pomáhá, abych to tu nějak dala. Jo taky ráda nakupuju a dřív sem se ráda starala o zvířata. No a baví mě škola, teď. Chci bejt pečovatelka. Já už nevím. (pauza) Taky se ráda maluju, abych vypadala hezky. Jasně, že chci vypadat dobře, záleží mi na tom, jak vypadám. Záleží na tom dost. Zkouším taky cvičit, abych zhubla, hlavně mi de o tu postavu. No pokoušim se tak moc nejíst, no nejde to moc. No a prostě

mi na tom záleží, jak vypadám. A taky bych byla ráda, abych tady se všema vycházela v poho. Tak hlavně s těma vychovatelama, to je hlavní, no pak abych vyšla s těma dětma. Snažím se nemít tady s nikým problémy. Tady ani nemám. Třeba s holkama se někdy nepohodnu, to jako se třeba pak chvílku nebavíme, ale pak zase se usmíříme, tak ňák. Já už nevím, co mám říkat. (Podepřela si hlavu rukou a koukala do prázdna). Moje dopomoc: „*Jsou pro Tebe třeba důležité majetky nebo peníze?*“ To ani ňák ne. No ani bych o to moc nestála. No je jasný, abych měla kde bydlet, no abych měla jako na spotřebu peníze, no mít ňáký, ale zas tak k potřebě to není, že bych potřebovala bejt jako bohatá. Stačí, že se uživim prostě. ňáký miliony, to by mě nelákalo. Šťastná abych byla. Hm, to jo. Já nevěřim moc na prachy. Nevím....spíš věřim na lásku. Že najdu někdy určitě toho kluka, s kym budu chodit dýl. Ted' jsou to takový lásky na dva měsíce. (smích). Úplně vim, že to jednou přijde, kdy budu šťastná, ty jo...(dlouhá pomlka) moje dopomoc: „*V co ještě věříš?*“ V Boha , někdy. Někdy třeba, já nevím, když se mi třeba něco nevede, tak jako, v hlavě si jako říkám, prosim ho, někdy se mi to v hlavě nějak srovná, jako že to, že se to prostě splní a někdy ne. To hlavně ve škole. Chci tu školu, abych byla spokojená. Taky chci tu rodinu. No a pak taky ňáký to bydlení, to je zatím všechno. Ted' mě napadlo, že se ráda vonim. S hygienou to mám tak napůl. No nemám to ňák přehnaný, jako že se vykoupu, ale nemusim tam bejt 3x denně. (Pomlka) Moje dopomoc: „*Co očekáváš od lidí kolem sebe?*“ To ani nevím. Jen nemám ráda lež. No nejdřív si je doposlechnu a pak když zjistim, že mi lže, tak nechám si to, a pak mu to řeknu, proč mi lže, když vim prostě pravdu. Jo já taky někdy zalžu. No prostě já nevím, třeba mámě lžu, když nechci, aby věděla pravdu, že sem někde byla, nebo tak. Ale pak mě to trochu mrzí, když to stejně příště zas udělám (smích). Taky jak budu ta

pečovatelka, tak mě baví hrozně moc pomáhat lidem jiným. Třeba to dělám jako na praxi, pomáhám. Postiženým dětem a tak. Chodíme na praxi do zámečku pro postižený, tam se o ně staráme, baví mě pomáhat druhým lidem. A někdy se to fakt nevyplatí. Třeba u kámošek jsem to zažila, že mě pak podrazily. Že já když jsem třeba pak potřebovala podržet, tak mě nepodržely. Ale takhle u malých dětí nebo komu prostě věřím, tak tomu pomůžu. Chtěla bych se dostat do kojeňáku, tam pracovat, to by mě fakt bavilo. Je to můj sen. A nebo někde prostě mezi postiženýma dětma. Já vim, že někdo se jich třeba bojí, mně to fakt nevadí. Hm, mě to strašně baví. (Dlouhá odmlka).
Moje dopomoc: „*Máš ještě něco, co bys chtěla říct?*“ No já nevím, už jsem všechno řekla. Možná ještě třeba mám ráda zvířata, doma sem se o ně dost starala, i přírodu. Byla sem blázen, my sme měli doma zologickou. Měli sme tam třeba kozy a takový, prostě psy, kočky, kachny a úplně sem byla do nich blázen, do těch zvířat. Bavilo mě se o ně starat. A už mě fakt nic nenapadá. Hlavně mít prostě tu rodinu a bejt šťastná

Narativní rozhovor Linda

Otázka: „*Mohla bys mi vyprávět, co je pro Tebe v životě důležité?*“

Tak pro mě je důležitá hlavně škola, abych vytáhla všechny známky, abych se mohla dostat na školu, kterou chci, to je pečovatelka o děti. A důležitá je moje teta, ke který jezdím, ta je pro mě taky moc důležitá, protože se o mě stará a mám jí ráda. Dělá pro mě hodně. Ona to vlastně není moje pravá teta, já jí této říkám, ale jako by byla. Tady v děcáku jsou pro mě důležitý kamarádky, mám jich tu hodně. Snažím se, abychom spolu vycházely a nelhaly si. Nesnáším lež, hlavně mezi holkama, taky je pro mě důležitý, aby nic nevykecaly, abych jim mohla věřit. Taky se snažím nehádat se. To je

pro mě taky důležitý, být s každým v klidu. Dlouhá pauza. Poje povzbuzování: „ *Jde Ti to skvěle. Co dál je pro Tebe důležité?*“ Taky je pro mě hodně důležitý vyjít tady se všema, myslím tím, taky vychovatele. I když některý nemám jako moc ráda, tak se snažím s nima vyjít. Já jsem se proti loňsku hodně uklidnila. Zlobila jsem dost vloni. Teď mě to tu baví. Nemám žádný výchovka, teda jen jedno a to bych taky chtěla, aby mi to chování vydrželo a nemusela bych mít žádný trest. Je dobrý, když můžu jít ven na osobko a vidět kámoše i z jiných skupin. Takže je pro mě důležitý, abych se chovala, jak mám, pak můžu dělat všechno. Tady mám víc zábavy, než jsem měla doma. Tam jsem moc nechodila do školy a to. Jsem fakt radši tady, protože tady mám co jíst, jsem prostě radši tady. Blbý je, že jsem dlouho neviděla bráchu, on si na mě asi už nepamatuje, tak ten mi chybí, je pro mě taky důležitý, občas mu zavolám, tak aspoň vím, jak se má. Ale domů jet nechci. Všechny v děčáku mám ráda, starají se tady o mě. Pro mě je hodně důležitý, abych měla okolo sebe samý hodný a dobrý lidi. Doma to tak nebylo. Taky abych neměla podrazáky okolo sebe. Podstatný je, abych to brzo zjistila, že je někdo podrazák. Já jsem taková, že každému věřím a pak mě to štve, že mě třeba podrazí. Někdy se tvářej dobře a myslej to špatně, tak to bych chtěla hned poznat, naučit se to, to je důležitý pro mě. (Pauza). Chtěla bych tady vystudovat. Potom bych chtěla jít k tý tetě. No vlastně nevím, kde bych dostudovala, jestli tady nebo tam u tety, to je ještě dlouhá doba. Teď jsem teprve na základce. Taky ve škole jsou pro mě důležitý hlavně ty kamarádi. Nechtěla bych bez nich být. Nechci ztratit lidi, který mám kolem sebe ráda. Baví mě hrát si s holkama na něco, to je jedno, na co. Jsem spokojená tady hodně. Taky si pomáháme. Já ráda někomu pomáhám, mám z toho dobrej pocit. Hlavně když pomůžu ostatním dětem, tak z toho mám hodně dobrej pocit. Jsem ráda, že jim můžu

pomáhat. Teď jsme byli na návštěvě u postižených lidí, tak mi jich bylo líto a chtěla bych takovým lidem pomáhat. To je jedno, jestli to budou děti nebo dospělí, prostě, pomáhat tomu, kdo to potřebuje. Tak to je v životě taky hodně důležitý, když si nedokážou sami pomoci. No proto chci jít taky na tu školu, ten obor, jak se starají o lidi postižený a tak. Na střední, to bych chtěla. Taky se trochu bojím, abych to zvládla, uvidím. Musím teď vylepšit ty známky, abych se tam dostala. Teď se snažím hodně, vytáhla jsem dvě čtyřky na trojky, musím zabrat v přírodopise, dodělávám si nějaký resty a tak. Od nás ze třídy mají jít na gympl dvě holky, tak je mi to líto, jsou hrozně v pohodě a nechtěla bych o ně přijít. Záleží mi na nich. Chtěla bych je mít blízko sebe. Já je mám ráda. Jedna to hrozně chce, ta už se na to připravuje dlouho, tak jí to přeju, spíš je mi líto, že se už nebudeme vídat, ale je chytrá, tak by to byla škoda, kdyby to nezkusila. Přeju jí to. (dlouhá pauza). Moje dopomoc: „ *Co je pro Tebe důležité, co se týká Tvoji osoby?*“ No pro mě je důležité to, jak se chovám. Taky abych se pěkně oblíkala, aby mi to slušelo. Tak normálně, jako všichni. Co se týká toho jídla, tak i když tady moc dobře nevařej, tak to sním, musím jim děkovat, že to uvařili, taky to dalo práci. Jsem ráda, že se dobře najím. Zažila jsem i hlad, tak si toho vážím. I o své zdraví se docela starám. Chodím dost oblečená a tak nedělám nějaký blbosti, aby se mi nic nestalo. Jo taky hygiena je pro mě důležitá. Mám často pocit, že smrdím, tak se vykoupu a hodně používám voňavky. Chci hezky vonět, je to příjemný. Holky mi říkaj, že jsem hrozně převoněná (smích). Mám ráda, když mi to hezky voní i v pokoji, chci mít kolem sebe čisto. Uklízím taky ráda. Taky třeba na dvoře, v parku. Jo a taky ráda chodím na procházky s kámoškama. Baví mě taky vysvětlovat třeba menším dětem něco o přírodě. Přírodu mám ráda, ten klid je super, když všechno kvete. Mám ráda hezký věci a kytky

jsou. V přírodopise hodně dávám pozor, zajímá mě to, co je přírodě. A hrozně mě zajímá zdravotka. To budu potřebovat do té školy střední, na tu pečovatelku. Taky mě zajímá ve škole, když si povídáme třeba o státu a tak. Nebo o tom, jak nenalítnout někomu, třeba když si budem dělat nějakou půjčku, tak abych neudělala nějakou chybu, to se učíme, to si myslím, že nám bude hodně platný, je to důležitý pro život. Ve zdravotce se učíme třeba, kdo je to pedofil a takový. Tak to je důležitý někomu takovému nenaletět, to je praktický, ne? Abych jako nějak poznala ty lidi, kdyby za mnou třeba někdo chodil často, tak abych na sebe dávala pozor. Abych byla mezi lidma, ne někde sama v parku, abych uměla zavolat pomoc, abych se dokázala postarat o sebe. Taky neodemykat cizím lidem. To musí každý dítě vědět pro svojí ochranu. Je hodně lumpů a kriminálníků. Já sobě věřím, že bych nějakou takovouhle blbost nikdy neudělala. Mám o sebe starost. A věřím, že budu opatrná a že se budu mít dobře, až budu dospělá. Líp než jsem se měla v dětství. Věřím, že se budu o svoje děti líp starat, než se starala moje rodina o mě. Budu dělat všechno pro to, aby neměly stejný dětství, jako já. Třeba bych je nezavírala do sklepa, dávala bych jim pravidelně jíst a dobré jídlo, aby byli zdraví. Oblečení, aby jim nebyla zima. Všechno možný bych jim dávala, jako je to v normální rodině. Taky aby měli nějaký zájmy. Já taky relaxuju třeba po škole, odpočívám a je to důležitý, nabrat sílu. Odpočinout si od té školy, zaplavat si nebo jít na hřiště, zahrát si něco a třeba přijít na jiný myšlenky. Třeba aby ses netrápila, nebo tak. Občas to i jde, někdy to nejde. Mám pak i lepší náladu. Ráda relaxuju sama. Ráda i něco sama vyrábím. Delší pauza. Moje dopomoc: „ *A co tví nejbližší, jsou pro Tebe důležití?*“ No.... (pauza, přemýšlí, nejistě sděluje). No, je pro mě důležitá, no máma a můj malej nevlastní bráška, ale beru ho jako vlastního. Ale mojí vlastní ségru už neberu jako

vlastní, protože ona se ke mně hrozně chová. Když jsem jí naposledy viděla, tak se začala chovat úplně divně, taky před tím, co mi dělal starší brácha, ona stojí při něm a já bráchu prostě nemám ráda a ona za ním stojí a souhlasí s ním. No a..... je to komplikovaný. Ale tu rodinu jako v hlavě mám, myslím na ní, to jo. Občas jim i volám. Je pro mě taky jako důležitá. Nechtěla bych s nima úplně přerušit kontakty, to ne. Jsem ráda, že mamka povolila udělat mi pas, pak s tetou pojedu k moři v létě. (Pomlka) No jinak asi je pro mě nejdůležitější udělat si tu školu. Dělat s těma dětma i postiženýma, co je asi můj cíl v životě. Největší vlastně, co mám. Kromě známek se musím chovat dobře, aby mě na tu školu vzali. Mít trpělivost. Teď se hodně snažím, třeba často něco vytočí a dřív jsem bouchla. To už teď tolik nemám, snažím se, zatnu zuby a snažím se bejt v klidu, to je hlavní. To si myslím, že mám, že je to hodně dobrý, že jsem se tohle naučila, jsem za to hodně ráda. No někdy ze začátku malinko vyjedu, ale potom se jako stáhnu, už to umím trochu ovládat ten můj vztek. To jsem se hodně tady naučila. Doma to bylo hrozný. Tam to nešlo. Všichni mě tam štváli. Tady se můžu třeba svěřit tetě, to mi tady moc pomáhá. Že na to nejsem sama, jako doma. Je to dobrý, když si o tom můžu s někým promluvit. Věřím, že mi vždycky poradí nebo pochválí a tak. Dřív, když jsme třeba psali písemku, tak jsem se jako trochu modlila, k Bohu, ale nepomáhalo to. Tak teď na něj nevěřím a spíš se to musím naučit nebo pomůže teta, ta to vysvětlí a tak. Věřím spíš v lidi, než v něco, co asi není. Ty jsou tady a můžou ti pomoci. Taky bych chtěla jednou nějakýho přítele, aby byl hodnej a mohla jsem mu věřit. Aby nemlátil holky hlavně a aby nebyl alkoholik, to hodně bere peníze a pak může bejt i hlad a tak. Abychom měli na ty děti a tak. (pauza). A už mě fakt nic nenapadá.

Narativní rozhovor Matěj

Otázka: „*Mohl bys mi vyprávět, co je pro Tebe v životě důležité?*“

Pro mě je důležité udělat si nějakou tu školu, abych se dostal na nějaký slušný povolání, abych měl jako dobrý peníze, abych se mohl třeba podle sebe zařídit, kdybych třeba chtěl mít rodinu, a tak. Teďkom v dětském domově je důležité, abych se tady dobře učil, nedělal problémy. Abych se teďkom dostal – teta si o mě bude žádat, abych se teda dostal k té tetě. A pro mě jsou ještě důležité rodina, jako mamka, zvířata, který mám u ní. Mám tam dvě kočky, oba jsou vykastrovaný a u babičky mám teďkom se tam narodili dvě koťata. U tety mám vlastně ještě psa, to je buldoček. Ten někdy zlobí a někdy ne. (Krátké zamyšlení). Mám je fakt moc rád, myslím na ně. Dlouhá odmlka. Moje dopomoc: „*Co ještě je pro Tebe v životě důležité?*“ No hlavně ta práce, aby byla, až budu vyučenej. Abych si našel nějakou slušnou. Abych měl prostě trvalý příjmy, abych měl třeba- teďka jsou strašně drahý ty nájmy a takhle. (Povzdech). No a jasně že rodinu abych si založil třeba, nevím. Taky abych furt nevisel tetě na krku, abych třeba až si dodělám školu, tak abych si našel něco svýho, no bydlení kousek od ní nebo, abych se mohl dojíždět. No tetu bych chtěl mít na blízku. (Delší pauza – hlavu v dlaních, je vidět., že přemýšlí). Tak mě teďka napadlo, že bych asi nemohl bejt bez kravin na kole, ty děláme s klukama ve městě pořád, taky na skejtbordu jezdím rád, s bráchou teď hodně jezdíme na skejtparku, protože si brácha koupil nový skejtbord, mě na tom učí. Taky už mám vodřenej loket (smích). Taky mě baví chodit třeba s kámoškama a s kámošema ven. To je pro mě fakt důležité, abych měl taky nějaký kamarády. Myslim tím doma a taky na škole, až tam budu, abych byl v dobrým kolektivu a takhle. No hlavně kamarády, aby byli pro mě vhodný, aby mě třeba nestáhli do nějakých problémů

zase. Už sem jich měl stejně dost, takže jako.... Vlastně teď co mám kamarády doma, ty sou docela dobrý. Teď se přistěhoval kámoš, mám kamarádku a jí se přistěhoval kamarád. Seznámili jsme se tam na hřišti a teď spolu chodíme hodně ven. Von chodí ke mně, já jsem byl u něj asi dvakrát. Je pro mě teďka dost důležitěj. Bez kamarádů by byla děsná nuda. S nim trávím asi nejvíc času, ale kamarádím i s holkama. (úsměv). No já jsem se začal kamarádit s tím kámošem a jako že holky na něj furt dou. Takže když sem s nim, třeba na skejtparku, tak jsou kolem nás dycky nějaký holky. Tak kámošime dohromady, to je fajn. Jo taky ten kámoš mě učí běhat na skákacích botech. Nejdřív mi to pučil a mě to začalo bavit. Je to taky sport a je při něm sranda. Říkal jsem tetě, že bych si na to našetřil, to by mě bavilo, protože kámoš na tom už umí skákat salta, to já neumím, ale už na tom umím běhat. Nejtěžší na tom je brzdění, abych to do něčeho nenapálil. Vždycky, když tooo, tak si sednu. Tam si беру radši chrániče, skáču s helmou na kolo. Na kole jezdíme bez helmy, ale na tomhle bych se bál bez helmy. (dlouhá pomlka). Moje dopomoc: „ *Jaké vztahy jsou pro Tebe důležité? O koho bys nechtěl ve vztazích přijít?*“ Tak nikdy bych nechtěl přijít o ségru. A vlastně teďkom už jsem dlouho neviděl sestru, kterou mám v Německu. Mamka, když byla dřív vdaná, měla dceru, teď studuje v zahraničí. Pak bych nechtěl přijít o tety kamarádky, ty jsou takový v poho. A má syna, s tím taky dobře vycházím. Vlastně když si teď vzpomínám, s tetou sem se potkal úplně náhodně, přes psa. Já sem měl psa, byl sem v parku, s kamarádama a ona přišla a začalas hladit mýho psa, já pak jejího. Ona se mě pak vlastně zeptala, jestli čtu nějaký knížky, já sem řek,že občas, tak mi dala knížky a pak se začala kamarádit s mojí mamkou, a začala mě brát na výlety se ségrou a tak. To je dobrý, to mám rád. Měl sem fakt štěstí. A právě největší náhoda je na tom to, že ona ještě před tím psala

knížky a napsala, že se potká s dětma.(úsměv). To je osud asi. No a tady v děcáku jsou pro mě vztahy důležité. Tak ten jeden kámoš, s kterým chodím i do školy. Ten je v pohodě, i holky ze skupiny. Chtěl bych to tak udržet. S tou jednou holkou ze skupiny se vídám, když jsme na dovolenku doma. Jezdím za ní a za její ségrou na návštěvy. Jsme kámoši. I oni za mnou. To je super,blbneme a jsme venku. Cizí lidi nemám moc rád, radši, když o nich něco vím. Už nevím, nic mě nenapadá. Moje dopomoc: „*Máš nějaké zájmy, které Tě baví?*“ „Jo mám rád matiku, jako sice z ní nemám zase až tak bezvadný známky, ale jako že mě baví. Třeba trojčlenky, teď bereme a baví mě to. Zase třeba geometrie, to u mě nemá zas takovou oblibu, ale tak jako dá se to. Mimo školu mě baví florbal, fotbal, na těch skákacích botách teda, tak na skejtbordu, to už umím dobře teda. Věřím tomu, že se i to skákání brzo naučím. Moje dopomoc: „*V co v životě věříš, co Ti dává sílu,když máš třeba nějaký neúspěch?*“ Věřím vlastně v to, že si udělám to dobrý povolání. No takže vlastně věřím sobě. No, to jo. Když mluvím o tý práci, tak bych taky moc chtěl, aby si ségra udělala tu školu, přechází za rok ze zvlášky na učňák, bude kuchařku, protože vaření jí fakt jde, vaří normálně doma, tetě, všem a je to dobrý. Teta pak, když přijde z práce, tak není tak unavená, čte si, leží, ségra jí uvaří. Jediný co je, že si ségra nerozumí se ségrou toho kámoše s těma skákacíma botama. Občas se pohádají, moc se nemusejí. Tak jsem je usmířil. Nemám rád, když se lidi hádají. Jinak, když mám nákej blbej den, tak mi hodně pomůže, když mi třeba zavolá ségra nebo mamka nebo teta. Držej mě ty vztahy s nima. Teďkon jsem neměl mobil, se mi rozbil, tak to bylo hrozný. I teta to říkala, tak jsme to řešili, potkali jsme jednu kamarádku tety a ta mi nabídla nějakou starší mobil. Tak jsem dostal mobil. Stačí mi. Já nepotřebuju něco nejlepšího. A když potřebuju na internet, tak mám ten tablet, jak jsem dostal

k Vánocům. Tak aspoň přes internet nebo přes mobil musím být v kontaktu se ségrou a tetou. (Delší pauza) Moje dopomoc: „*Je pro Tebe důležitý Tvůj vzhled, staráš se o sebe?*“ Tak jako pečuju o sebe. Zdraví. Hygienu dodržuju. Jako vzhled, tak jako ne že bych na sebe napatlal kilo gelu, abych byl nákej fešák, to je mi zase jedno a geloval si třeba vlasy pře zrcadlem a strávil tam půldne, jak náký kluci, tak to zase ne. Je mi to asi jedno. Celkem je mi i jedno, co si vezmu na sebe, tak hlavně, aby to nebylo třeba něco růžovýho, tak jako červená nevadí. Tak jako holka, když si na sebe vezme klučičí oblečení, tak se nic neděje, ale kluk holčičí, tak to už je divný. Ségry mikiny si třeba někdy půjčuju, ty má docela dobrý, brejle často. Snažím se o sebe takhle starat. Dřív jsem teda měl i náušnici, ta mi zarostla na táboře. Chtěl jsem tam nerezovou, aby mi to nehnisalo. Jo taky docela spim. Spát, to teda musim. Jako kdybych třeba celou noc nespál, tak ve škole by mi to vůbec nemyslelo. To mám vodzkoušený, že jednou jsem celou noc nespál a byl jsem hotovej. Taky náký jídlo nejim. Většinou dost sním, ale třeba brokolici, tu nedám. Tady v děcáku jsem se naučil jíst kapustu a houby, ale brokolici tu nikdy. (zkrivený obličej). A už mě nic nenapadá dál. (Mlčení). Moje dopomoc: „*A co pomoc druhým lidem, je pro Tebe důležité pomáhat?*“ Tak když můžu, tak pomůžu. Jako když dám příklad, rozsype se mi penál a někdo se mi směje. A přijde někdo a pomůže mi, tak tomu taky pomůžu, ale tomu prvnímu ne. Nebudu se mu smát, když se mu stane to samý, ale nepomůžu mu. A kdybych mu teda nakonec pomohl, tak abych mu ukázal, jak se to dělá, jak to má příště udělat kdyžtak. Rád pomáhám babičce, protože má kýlu, tak s dřívím nebo tak. Ted' jsem taky pomáhal tátovi řezat dříví motorovkou, protože se zjistilo, že má nádor na mozku (řečené bez známek emocí), a že se mu to zvětšuje, ale kdyby šel na operaci, tak by tam mohl umřít. Nechce se nechat

operovat. Takže tomu jsem teďko hodně pomáhal. Taky jsem dělal holkám večeri, jako sestřám i se školou jsem jim pomáhal, protože táta to neumí, ten se učil úplně něco jinýho. Tetě pomáhám někdy, třeba jsem jí umyl auto nebo vysál a tak. Dělán to rád a je to pro mě důležitý. Tak je to vlastně i něco pro mě. Že vlastně když jsem u babičky a udělám jí to dřevo, tak nejsem v zimě, ale pěkně v teple. Takže to dělám pro ně, ale i pro sebe. A taky třeba chodím na brigádu k tátovi. Tam jsem jezdil s koňma a dělal jsem to zadarmo. Bavilo mě to, moč jsem se pak s nima plavit. To je nádhera! (rozjasnil se mu obličej). Sedíš na koních do půlky rybníka, pak najednou sklouzneš, trochu jsem se bál, že když se potopím, tak by mě mohl kůň kopnout, ale nikdy se to nestalo. Jo jednou se mi stalo, že jsme s taťkou jeli po silnici a v příkopu byla sražená srnka. Hlásili jsme to myslivcům a ty si mysleli, že jsme jí srazili my. To bylo něco, než jsme jim to vysvětlili. Bránil jsem se, nenechám to na sebe hodit, když to není pravda. Já mám zvířata rád, to bych neudělal. No a jak sem ti povídal na začátku o těch vztahách, tak chci tady mít s každým dobrý, abych se nehádal. Ve škole si rozumím asi se dvěma učitelka, v bývalý škole to bylo lepší. No já nejsem žádný neviňátko, to neříkám, někdy jsem drzej, někdy ne. Záleží na situaci. Když je někdo na mě sprostěj, tak se taky ozvu hubatě. A když někdo se mnou mluví v pohodě, tak já taky v klidu. K dospělýmu si to moc nedovolím, docela se umím udržet. Mám k nim asi úctu nebo nevím, co to je. Je to pro mě důležitý hlavně doma, tam všichni tetu znají. Minule jsem udělal smyk v parku a hned to teta věděla. (úsměv). Pak už jsem se jako zklidnil, radši přes park chodím pěšky. Mamka teta i babička tam mají dost známých, tak si raději nic moc nedovoluju. S babičkou vycházím dobře, s mamkou taky, ale ten brácha, nechce se nechat léčit, má žloutenku, jak bral drogy. Štve mě, že se neléčí. Ale teď bude bydlet na ubytovně, už ne

u mamky, ta se stěhuje k příteli. Budu za ní jezdit tak jednou nebo dvakrát za měsíc, teda když teď budu na stálou tý tety. Tam bude muset brácha makat u strejdy a musel by platit i nájem. Jinak ty vztahy s tou rodinou jsou pro mě asi nejdůležitější. Pak ty zvířata. Pak jak jsem říkal, taky to povolání, abych si udělal, tu školu, střední, třeba o vysokou, no to asi ne, na to asi nemám, ale třeba se uvidí.

4.2 Seznam kódů a kategorií

- **Hodnoty biologické:**

Kouření, omezit kouření, přestat kouřit, craving, hygiena, jídlo, spánek, bydlení, vybavení domácnosti, pohyb, odpočinek, péče o vzhled, postava, hubnutí oblékání, zdraví, bezpečnost při sportu, mít vlastní dítě, abstinence

- **Hodnoty související s interpersonálními vztahy:**

Vztahy s rodinou, absence matky, pomoc rodině, vztahy s vychovateli, vztahy s kamarády, partner, dlouhodobější vztah, svatba, vztah s matkou, vztahy se sestrou, nehádat se, držet spolu, komunikace s rodinou, ochraňovat se, zlo doma, nechci domů, pomoc matce, odmítnutí sestry, zklamaná matka, pomoc otci, pomoc tetě, kontakt s bratrem, pěstounská péče, vycházet s kamarády, udržet dobré vztahy s kamarády, pomáhat si, hrát si spolu, diskrétnost kamarádek, předávat vědomosti, kamarádi ve škole, vyjít s vychovateli, podpora vychovatele, spravedlivost vychovatele, zvyk na vychovatele, pohodoví vychovatelé, tolerance vychovatele, mít s vychovateli dobré vztahy, vztah s ředitelkou, spravedlivost ředitelky, pohodové vztahy na skupině, hádky na skupině, zvyk na skupinu, ochrana dítěte, násilí na dětech, péče o dítě, potřeby

dítěte, netrestat děti, být dobrou mámou, hodné lidi kolem sebe, blízkost tety, školní kolektiv, facebook, pomoc druhým, přísnost, důvěra v kamarády, nedůvěra v cizí lidi

- **Hodnoty ekonomické:**

Peníze, peníze na cigarety, uživit se, dobrý plat, šetřit peníze, šetřit na notebook, šetřit na telefon, finanční rezerva, koupit na co mám, půjčky, peníze na spotřebu, nedůležitost peněz, peníze pro děti, peníze na jídlo, nedůležitost majetku, mít něco svého, movité zajištění, zaměstnání

- **Hodnoty výkonové zaměřené na sebe sama:**

vzdělání, zvládání výuky, příprava do školy, spokojenost na skupině, návyky, přísnost na skupině, zábava na skupině, uklízení, pořádkumilovnost, samostatnost, nezávislost, umět odhalit podraz, povolání, mimoškolní akce, aquapark, výlety, zájmy (stolní hry, brusle, televize, počítačové hry, procházky, hudba, nakupování), sport (skateboard, fotbal, florbal, kolo), soutěžení, reprezentace školy, snaha o změnu chování, nebýt drzá, nemít problémy, být v klidu, sebekázeň, ovládání vzteku, sebeovládání, přežít pobyt v domově, neskončit v past'áku, být šťastná, trpělivost, být pracovitá, nebýt důvěřivá, vypočítavost, skromnost, sociální dovednosti, poznat nebezpečí, pedofil, zavolat pomoc, neodemykat cizím lidem, umět se obhájit, být kladným vzorem, volné vycházky, sebehodnocení, umět se pochválit

- **Hodnoty mravní:**

Pravidla na skupině, úcta k dospělým, odsuzování posměchu, respekt k druhým, respektování rozhodnutí druhého, vina, svědomí, láska k dětem, láska k partnerovi, láska ke zvířatům, lež, odsouzení lhaní, tolerance lži u sebe, nenásilí, slušné chování,

- **Hodnoty duchovní:**

Jít za svými cíli, nedůvěra v sama sebe, důvěra v sama sebe, mám se ráda, životní cíl, víra v Boha, obdiv věcí kolem víry, prosba Boha o pomoc, víra v sama sebe, víra v lidi, víra v lásku, víra ve svou budoucnost, víra v lepší život, víra v náhodu, víra v osud, vnímání fatality

4.3 Axiální kódování narativních rozhovorů

Všechny podané informace týkající se hodnot informantů, které jsou v jejich životech důležité, a bez kterých by se jen těžko obešli, jsou sepsány ve výše uvedeném seznamu pod jednotlivými kódy. Tyto kódy zařadím do příslušných kategorií, jež představují jednotlivé druhy hodnot. Některé kódy se prolínají několika kategoriemi, jiné jsou typické právě pro jednu. Tak jak se prolínají, mají mezi sebou logické vazby a souvislosti a vzájemně se mezi sebou ovlivňují a doplňují. Důležitost nebo význam hodnoty pro informanta jsem vysledovala tím, že se buď u většiny informantů právě daná hodnota vyskytovala nebo ji informant zdůraznil doprovodnou neverbální komunikací. Několikrát ji během rozhovoru zopakoval nebo vypíchl.

4.3.1 Hodnoty biologické

Do této kategorie jsem zařadila všechny hodnoty týkající se tělesného uspokojování procesů a potřeb. Ve všech případech bylo zmíněno jídlo, které je pro informanty důležité. Linda dokonce vyslovila spokojenost s tím, že je v dětském domově takto: *„Jsem fakt radši tady, protože tady mám co jíst.“* Linda si váží jídla a zároveň i práce, která je s přípravou jídla spojena: *„I když tak moc dobře nevařej, tak to sním a musím jim děkovat, že to uvařili. Taky to dalo práci. Zažila jsem i hlad, tak si toho vážím.“* O

oblékání se zmiňuje jen tak okrajově, obléká se, aby jí to slušelo. Zásadnější význam pro ni má hygiena a péče o vzhled, zejména používání parfémů a kosmetiky. K tomuto uvádí: „*Chci hezky vonět, je to příjemný. Holky mi říkají, že jsem hrozně převoněná.*“ Jen letmo se zmínila, že si chrání své zdraví tím, že se teple obléká. Má ráda procházky a ráda odpočívá sama. Jako poslední z biologických hodnot uvedla, že chce mít v budoucnu vlastní dítě a zdůraznila: „*Budu dělat všechno pro to, aby neměly stejný dětství, jako já. Třeba bych je nezavírala do sklepa, dávala bych jim pravidelně jíst a dobrý jídlo, aby byli zdraví.*“

Informantka Aneta se o biologických hodnotách zmiňuje až v druhé části rozhovoru. Jako první hovoří o bydlení, o vybavení domácnost, aby tím získala nějakou stabilitu. Dále uvádí, že: „*Dítě bych chtěla, ale až později. Až budu mít fakt pocit, že byt mám nebo barák.*“ Jídlo je pro Anetu důležité, ráda dobře jí, ale chce si udržet současnou postavu, se kterou je zatím spokojená. „*O postavu nejde v životě, o zdraví, to je fakt důležitý, o své zdraví mám fakt strach.*“ Chtěla by přestat s kouřením, které v současnosti potřebuje nebo alespoň omezit počet vykouřených cigaret. Chce se starat o své zdraví a informace o důsledcích kouření jí vyděsily. Navíc dodává: „*Ty nemoci, to mě teda dost postrašilo. Taký peněz to stojí dost!*“ O jiných biologických hodnotách se dál nezmínila.

Júlie hovoří hned v úvodu rozhovoru o bydlení. Jako další biologickou hodnotu jsem zaznamenala abstinenci od alkoholu a marihuany. Cítí potřebu abstinovat nejen kvůli svému tělu, ale také proto, aby vylepšila vztahy s matkou, která je jejím chováním zklamaná. Ráda se maluje a tvrdí, že: „*Záleží mi na tom, jak vypadám. Záleží na tom dost.*“ Také jídlo redukuje, snaží se mít štíhlou postavu. S hygienou to nijak nepřehání, pro dobrý pocit používá kosmetiku, ráda se voní. O této skupině hodnot hovořila jen takto stručně.

Matěj vyprávěl v souvislosti s biologickými hodnotami o vlastním bydlení. Konkretizoval to takto: „*Tak abych si našel něco svýho, no bydlení. Taky abych furt nevisel tetě na krku.*“ U Matěje se bydlení spojuje s osamostatněním a nezávislostí. O své zdraví pečuje tak, že dodržuje bezpečnost a ochranu při sportu: „*Tam si беру radši chrániče, skáču s helmou na kolo.*“ O svůj zevnějšek se nijak extrémně nestará, není to

pro něj až tak důležité. U oblékání platí totéž a dodává: „*Je mi i jedno, co si vezmu na sebe, tak hlavně, aby to nebylo třeba něco růžovýho....*“ Je jediný, kdo hovoří o spánku a jeho důležitosti. Má zkušenosti s nedostatkem spánku z rodiny a ví, jaký vliv to mělo na jeho koncentraci ve škole: „*To mám vodzkoušený, že jednou jsem celou noc nespál a byl jsem hotovej.*“

4.3.2 Hodnoty související s interpersonálními vztahy

Tato oblast hodnot byla všemi informanty velice zdůrazňována a vyzdvihována. Interpersonální vztahy jsou pro všechny informanty jednou z nejvíce důležitých, ceněných a uznávaných hodnot.

U Anety zazněly hodnoty rodina, kamarádi a partner hned v první větě. Téměř celé její vyprávění je zdůrazňovaná potřeba vztahů k blízkým lidem, nejvíce k rodině, matce, sestrám, ale i k partnerovi, k vychovatelům, dokonce specificky uvedla i paní ředitelku. Je patrné, že dobré vztahy jsou pro ni základní hodnotou, kterou uznává. Uvádí: „*Mám tady ráda hodně lidí, vycházím s nima, to je dobrý a doufám, že to tak bude i dál.*“ Často poukazuje na to, že její touha po naplnění těchto hodnot není zcela dosycena. Chybí jí matka a malá sestra, která žije v původní rodině. Se sestrou, která je společně s Anetou umístěna v domově, se dříve často hádaly, nyní říká, že: „*Takže jsme si uvědomily, že jsme ségry, a že bysme se k sobě neměly chovat jak psi.*“ Ve vztazích je hodně citlivá nachování k malým dětem, považuje je za zásadní. Netoleruje žádné tresty a násilí na dětech a velice emocionálně prožívala v rozhovoru téma vztah matka a miminko. K negativu násilí na dětech uvedla: „*Hlavně matky k dětem, aby byly hodný. Nechápu, jak můžou prostě zabít malý dítě, novorozence, to je hodně špatný.*“ Velice důležité jsou pro Anetu vztahy s kamarády. „*To si myslím, že je hodně důležitý, že máš někoho, kdo tě nepodrazí, komu můžeš věřit, nic nevykecaj.*“ Neopominula ani kladné vztahy s vychovateli, kteří se Anetě snaží pomáhat, formovat jí, podporovat a učit ji novým věcem a hlavně dodržování pravidel. „*Vychovatele jsou v pohodě i skupina. Náký vychovatele tady mám ráda, ty mě tady držej, mi pomáhaj.*“ Dokonce porovnála dětský domov s rodinou, v obojím se musí dodržovat pravidla a je třeba mít

slušné způsoby chování, což deklaruje tímto: „*Je to jak doma s tím posloucháním. Musíme uklízet. Doma musíme taky něk poslouchat, učit se doma musíme, i když se mi nechce moc učit.*“

Linda v oblasti vztahů jako první vyzdvihla vztah s tetou, ke které jezdí do hostitelské rodiny a jak popisuje, je to pro ni důležité. Po odchodu z dětského domova by chtěla začít svůj život s její pomocí. Domů nejezdí, nechce. Stačí jí, když občas komunikuje s bratrem a matkou, ostatní členy rodiny nekontaktuje. Říká, že: „*Pro mě je hodně důležitý, abych měla okolo sebe samý hodný a dobrý lidi. Doma to tak nebylo.*“ O to více je pro ni zásadní mít oporu v kamarádech, proto tak intenzivně opakovala během rozhovoru několikrát, jak moc jsou pro ni důležité dobré, férové a opravdové vztahy s kamarádkami. Hledá u nich porozumění, diskrétnost a opravdovost, kterou doma neměla možnost poznat. „*Podstatný je, abych to brzo zjistila, že je někdo podrazák. Já jsem taková, že každému věřím a pak mě to štve, že mě třeba podrazí.*“ dodává důrazně. Potřebuje mít dobré vztahy i ve škole, kde se snaží vyhledávat jen opravdové kamarády a ty si snaží udržet. Linda naznačuje, že jí nejsou lhostejné ani autority, které je potřeba respektovat. „*Taky je pro mě hodně důležitý vyjít tady se všema, myslím tím taky vychovatele.*“ Je ochotná, i přes svoje občasné excesy, respektovat vychovatele. Dodržováním pravidel na skupině si osvojovat potřebné návyky a umí také ocenit podporu a pomoc, kterou od vychovatelů dostává: „*Tady se můžu třeba svěřit tetě, to mi tady moc pomáhá. Že na to nejsem sama, jako doma.*“ Do budoucna je pro Lindu podstatnou hodnotou najít si hodného přítele a založit rodinu, ve které by se měly děti lépe, než ona v dětství. Uvedla toto: „*Taky bych chtěla jednou nějakýho přítele, aby byl hodnej a mohla jsem mu věřit. Aby nemlátil holky hlavně.*“

Júlie hodnotí své vztahy na začátku vyprávění různě. Začíná tím, že by stála o dlouhodobější vztah s přítelem a dodává: „*Že najdu někdy určitě toho kluka, s kým budu chodit dýl. Úplně vim, že to jednou přijde, kdy budu šťastná.*“ Jedním dechem dodává, že je toto pro ni důležitější než peníze nebo majetky. Co nechce Júlie měnit, je její vztah s otcem, kde vše funguje, jak má. Problematické vztahy má s matkou, kterou Júlie zklamala svým nevhodným chováním, užíváním drog a nerespektováním dohodnutých pravidel. Chtěla by: „*Zase se k ní vrátit, vynahradiť jim všechno, co jsem zkažila. Tak*

hlavně, abych zlepšila to moje chování.“ Motivace vrátit se zpátky domů ji vede k tomu, aby se snažila mít dobré vztahy s vychovateli a aby neměla žádné zbytečné konflikty na skupině. Dodává: *„Tak hlavně s těma vychovatelama, to je hlavní, no pak abych vyšla s těma dětma.“* Chce nějak přežít a v klidu vydržet pobyt v dětském domově a to se jí může podařit, jen když zachová dobré vztahy s dětmi i vychovateli.

U Matěje jako první zazněla potřeba udržet a rozvíjet výborné vztahy s tetou, která je pro něj šancí dostat se z dětského domova. Matěj našel pevný bod, kterého se může v životě držet a je to pro něj v současnosti nejzásadnější vztah, který má. Pěstounská péče, kterou teta zvažuje, je dostatečně silnou motivací pro Matěje, aby se snažil se všemi v domově i mimo něj vycházet v klidu a pohodě. *„No a tady v děcáku jsou pro mě vztahy důležité. Tak ten jeden kámoš, s kterým chodím i do školy. Ten je v pohodě, i holky ze skupiny. Chtěl bych to tak udržet.“* Zároveň však nechce opomíjet vztah k rodině, se kterou je v kontaktu, ale do které se vrátit nemůže. Doslova říká: *„Abych se teda dostal k tý tetě. A pro mě jsou ještě důležité rodina, jako mamka.“* Dlouze vyprávěl i o vztazích s kamarády v místě bydliště, kteří pro něj také mnoho znamenají. Tráví společně volný čas, společně si užívají spoustu zábavy. Do dobrých vztahů zahrnuje i pomoc druhým. Často pomáhá v rodině, tetě, matce, otci a babičce. Přiznává také, že je to částečně i z vypočítavosti, např.: *„Tak je to vlastně i něco pro mě. Že vlastně když jsem u babičky a udělám jí to dřevo, tak nejsem v zimě, ale pěkně v teple. Takže to dělám pro ně, ale i pro sebe.“*

4.3.3 Hodnoty ekonomické

Polovina informantů se vyslovila v tom smyslu, že ekonomické hodnoty jsou v jejich životě důležité a že se jim v jejich rodinách peněz a majetků nedostávalo, považují je za neopominutelné. Pouze Júlie nepokládá peníze a majetky v životě za zásadní, více věří v lásku a dobré vztahy.

Júlie, jak již bylo řečeno peníze a majetky příliš neuznává: „*Stačí, že se uživím prostě. Náký miliony, to by mě nelákalo. Já nevěřím moc na prachy. Nevím....spíš věřím na lásku.*“

To Aneta je přesný opak. Peníze a majetky jsou pro ni velice důležité. Jsou pro ni zárukou spokojeného života v dostatku, který jí doma scházel. Doma trpěla hlady, matka nebyla schopna zajistit základní potřeby. Důležitost peněz komentuje takto: „*Ale mít nějaký majetek a peníze na svoje živobytí, to je důležité.*“ Ze zkušenosti ví a upozorňuje na to, že je potřeba peníze šetřit, aby měla jakousi finanční rezervu. Z ní by byla ochotná rodině (matce, sestřím) vypomoci, ale pouze do určité výše, tak aby sama nestrádala: „*Můžu si to koupit jenom, když na to budu mít ušetřené peníze.*“ Toto přesně souvisí s biologickým nedostatkem v minulosti, který sama zažila. Peníze by používala na zajištění chodu své domácnosti, pro své děti, atd. V současnosti by chtěla šetřit na elektroniku, na výlety, ale peníze z kapesného si odčerpává na nákup cigaret, což jí števe a vidí, že to není rozumná investice: „*Chtěla bych šetřit, ale sprostě to nejde, když kouříš. Na ty cigarety prostě chceš.*“ Uvědomuje si, že základem tohoto bude boj s bažením po droze, což nebude jednoduché. Rezolutně odmítá půjčovat si, což uvedla takto: „*Ale co nechci, to je peníze si půjčovat Vždyť dneska ti seberou skoro všechno, znám takový případy a nechci, aby se to stalo mně. Taky jsme si s tím doma zažili.*“

Linda má také zkušenost z rodiny s nedostatkem, ale o penězích se příliš nezmiňuje. Pouze v souvislosti s partnerem: „*Aby nebyl alkoholik, to hodně bere peníze a pak může bejt i hlad a tak. Abychom měli na ty děti a tak.*“ Další stručná zmínka o penězích je v souvislosti se sociálními kompetencemi, které se učí ve škole, a sice: „*Jak nenalítnout někomu, třeba když si budem dělat nákou půjčku, tak abych neudělala nákou chybu, to se učíme, to si myslím, že nám bude hodně platný, je to důležitý pro život.*“

Pro Matěje znamenají peníze a majetek samostatnost a nezávislost. „*Abych měl prostě trvalý příjmy, abych měl třeba- ted'ka jsou strašně drahý ty nájmy a takhle. Taky abych furt nevisel tetě na krku.*“ Jak dále uvádí, je skromný, k životu mu stačí jen to základní, po velkém majetku netouží. Spokojí se i se staršími věcmi, které jsou funkční. Peníze si chce zajišťovat prací, chtěl by získat dobré místo, kde si vydělá na živobytí a

mohl si třeba založit rodinu: „*Důležitý pro mě je udělat si ňákou tu školu, abych se dostal na ňáký slušný povolání, abych měl jako dobrý peníze.*“

4.3.4 Hodnoty výkonové zaměřené na sebe sama

Tato skupina hodnot patří, stejně jako hodnoty vztahové, k hodnotám informanty velice ceněným a zdůrazňovaným. Všichni informanti obšírně vysvětlovali, jak je pro ně důležité vzdělání, povolání, osamostatnění se do budoucna. V současné době je pro každého z nich je důležité hodnotové zaměření na změnu sama sebe, zlepšení chování, ovládnutí se, zkrátka, aby se stávali lepšími a tím pádem mohli lépe prospívat ve svém prostředí. Všechny změny souvisí se zlepšením nebo udržením stávajících interpersonálních vztahů. Každý z informantů hovořil i o svých zájmech, které také značnou měrou přispívají k formování jejich osobnosti.

Pro Anetu je škola na jednom z nejdůležitějších míst mezi hodnotami. Dobře ví, že je základem pro budoucí pracovní zařazení a dále pro získání práce a tím pádem i jejího zabezpečení: „*Ta moje budoucnost by teda byla, že dodělám tu školu, pořídím si nějakou barák, hezkou práci, která by mě bavila a až pak ňáký dítě.*“ Vyzdvihuje podporu vychovatelů: „*Doma sem měla problémy hlavně ve škole, tam se se mnou třeba nikdo neučil. To tady můžu říct, že vychovatel přijde, pomůže, vysvětlí.*“ Na skupině, kde bydlí, je spokojená, dokáže si kolem sebe udržet čisto, ráda uklízí. Mimo školu ráda sportuje, což jí nejen baví, ale udržuje jí to postavu. Taky je hodně soutěživá a dokázala ve sportu i úspěšně reprezentovat školu: „*Prostě do mého života sport dost patří.*“

Júlie vystihla důležité výkonové hodnoty stručně hned v první větě svého vyprávění: „*Vyučít se, vrátit se do mojí rodiny, snažit se být lepší a změnit si můj život, najít si práci.*“ Je patrné, že jí na nich hodně záleží. Opakovaně zdůrazňuje během vyprávění důležitost školy a její osobní změny k lepšímu. Všechny snahy o změnu souvisí se zlepšením vztahů s okolím, hlavně s matkou a návratem zpět domů. Korigovat své biologické potřeby jako užívání drog, dále umět ovládat drzé chování je pro Júlii podstatné pro to, aby neskončila ve výchovném ústavu. Přímou říká: „*No abych neskončila pak někde v pasťáku, prostě to tady ňák přežít.*“ Škola, kterou studuje, jí

baví, chtěla by se věnovat profesi pečovatelky i v budoucnu. S tím souvisí její ochota a chuť pomáhat druhým lidem. Je jedno, zda mají lidé, kterým pomáhá, nějaký handicap nebo to jsou malé děti. Dodává: *„Hrozně moc mě baví pomáhat lidem jiným. Třeba to dělám jako na praxi, pomáhám. Postiženým dětem a tak.“* Mezi její záliby patří nakupování a má ráda zvířata, o která ji baví se starat. V závěru vyprávění stručně shrnula pro ni to nejdůležitější: *„Hlavně mít prostě tu rodinu a být šťastná.“*

Linda zaměřuje svou pozornost v oblasti výkonových hodnot na školu v současné době. Je pro ni důležité mít dobré známky, aby se dostala na střední školu a mohla studovat obor, který ji baví. Má společný obor činnosti jako Jůlie. Chce pomáhat lidem, kteří to potřebují. Říká: *„Chtěla bych takovým lidem pomáhat. To je jedno, jestli to budou děti nebo dospělí, prostě, pomáhat tomu, kdo to potřebuje.“* U Lindy vychází síla této hodnoty právě z toho, že sama nebyla v rodině opečovávána, právě naopak, pocítila nezájem, zanedbávání a trestání na vlastní kůži. Jak již uvedla, souvisí její snaha pomáhat druhým i s péčí o své děti v budoucnu, dále i pomoc svým kamarádům ve škole a v domově. Je přesvědčena o tom, že je to pro zachování přátelství důležité: *„Jsem spokojená tady hodně. Taky si pomáháme. Já ráda někomu pomáhám, mám z toho dobrou pocit.“* Lindu zajímá příroda a všechno kolem ní. Ráda se podělí i o svoje znalosti přírody s mladšími dětmi. Baví ji chodit na procházky, líbí se jí, jak všechno kvete. S velkým důrazem vyprávěla, jako jediná, o důležitosti učení se zvládání nejrůznějších sociálních kompetencí, které jí mohou pomoci zvládnout třeba i nebezpečné situace v životě. Učí se je hlavně ve škole, ale i v domově. Oceňuje tento nácvik dovedností jako podstatnou hodnotu pro její další život. Říká: *„Abych uměla zavolat pomoc, abych se dokázala postarat o sebe. Taky neodemykat cizím lidem. To musí každé dítě vědět pro svoji ochranu.“* Dále jako další hovoří o nutnosti pracovat na zvládání vlastních emocí: *„Snažím se, zatnu zuby a snažím se být v klidu, to je hlavní, je to hodně dobrý, že jsem se tohle naučila, jsem za to hodně ráda, už to umím trochu ovládat ten můj vztek.“*

Matěj stejně jako ostatní dává do popředí svých hodnot školu, vzdělání, následně dobré zaměstnání a s tím související zabezpečení a osamostatnění se. Škola je pro něj cestou k zajištění, je to nutnost, kterou ovšem plně respektuje. Poměrně široce rozebírá

v rozhovoru své zájmy, je vidět, že jsou pro něj důležité. Hlavně sport, kterému se věnuje v domově, ve škole i doma. U něj je sport propojen se vztahy s kamarády a je patrné, že si kamarády vybírá právě podle společných zájmů. Vztahy stejně jako u Lindy prolínají všechny činnosti a aktivity, jsou pro něho zásadní. Dodává: „*Tak mě teďka napadlo, že bych asi nemoch bejt bez kravin na kole, ty děláme s klukama ve městě pořád. To je pro mě fakt důležitý, abych měl taky nějaký kamarády.*“ K jeho velkým zálibám patří i zvířata. O ta se stará hlavně doma. Když je teď nemá sebou, stýská se mu po nich. Hezky vyprávěl o letní brigádě, kde se staral o koně a říká: „*Tam jsem jezdil s koňma a dělal jsem to zadarmo. Bavilo mě to, moch jsem se pak s nima plavit. To je nádhera!*“ O pomoc druhým hovoří jako o činnosti, která je pro něj důležitá a dělá ji rád. Hlavně v rodině a tetě pomáhá. Tvrdý život na ulici ho ale naučil, že pomáhá těm, kteří si to zaslouží, a kteří se k němu samotnému chovají pěkně: „*Jako když dám příklad, rozsype se mi penál a někdo se mi směje. A přijde někdo a pomůže mi, tak tomu taky pomůžu, ale tomu prvnímu ne. Nebudu se mu smát, když se mu stane to samý, ale nepomůžu mu!*“

4.3.5 Hodnoty mravní

Právě děti s dětského domova vědí o morálce poměrně dost. Na vlastní kůži si prožily, jak „morálně“ se chovali jejich rodiče nebo často i ony samy, když musely být umístěny v dětském domově. Je překvapivé, jak často zaznívaly z úst dětí mravní hodnoty, které by měly nebo chtěly dodržovat.

Aneta vysvětluje, že je potřeba držet společně se svou sestrou, postavit se za ni, zastat se jí. Uvědomuje si nejen sesterský vztah, ale i jeho váhu a hloubku: „*Nenechám na ní dopustit, stoupneme si jedna za tu druhou.*“ Jako zásadní vidí Aneta respektování dohodnutých pravidel chování a vůbec fungování na skupině: „*Tadle skupina, ta mi pomohla, ne že tohle se nesmí, ale spíš jako dodržování pravidel a hodně jsme se tam toho naučili.*“ V rozhovoru velice zaujatě polemizuje o morální otázce nechtěného dítěte. Jednoznačně odsuzuje násilí na dětech, potažmo smrt dítěte a snaží se najít morálně přijatelnější řešení této situace s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Na tento věk dívky překvapivé téma: „*Dám ho radši do ústavu, protože mi jde o to dítě, bude se mít*

líp než u mě. Jsou holky nebo ženský, který třeba dítě nemůžou mít, to dítě by si přály. Ne že bych to tak chtěla, ale někdy tě to tam dovede, když to jinak nejde.“ Na Anetě je patrné, že o věcech morálky a hodnotách s ní spojených, přemýšlí a jsou pro ni důležité. Sounáležitost s původní rodinou se také promítá v morální rovině v pomoci nejbližším ve vypjatých situacích: *„Například, když někdo umře z rodiny a bude na tem pohřeb potřebovat, tak to zaplatím, když na to budu mít.*“ Tato podpora je ale ovlivněna také ekonomickými možnostmi dívky.

Linda poměrně hodně řeší morální téma podvodu a podrazu, hlavně u kamarádů. Není ochotna jej tolerovat a mezi její důležité hodnoty výkonové patří i naučit se dobře rozpoznat lidi, kteří ji chtějí nějakým způsobem podvést nebo podrazit: *„Taky abych neměla podrazáky okolo sebe. Podstatný je, abych to brzo zjistila, že je někdo podrazák.*“ Je pro ni důležité, aby se mezi nimi netolerovala lež: *„Snažím se, abychom spolu vycházely a nelhaly si. Nesnáším lež, hlavně mezi holkama, taky je to pro mě důležitý.*“ Linda dokáže respektovat rozhodnutí svých kamarádek odejít na jinou školu i přes to, že jí budou chybět: *„Tak je mi to líto, jsou hrozně v pohodě a nechtěla bych o ně přijít, ale byla by to škody, kdyby to nezkusily, přeju jim to.* Je schopna zohlednit potřebu někoho jiného, i když jí samotné to přinese ztrátu. Dál věří Linda v lidské přátelství a pomoc potřebným. Peče o postižené a hlavně o děti, je pro ni morální hodnotou, kterou by chtěla ctít v budoucnu prostřednictvím svého povolání.

Júlie stejně jako Linda řeší otázku podrazů u kamarádů. Je jí líto, že několikrát sama pomohla, a když ona potřebovala pomoc, kamarádky jí nejen nepomohly, ale ji i podrazily. Jako další řeší otázku lži. Nemá ráda lež, ale na druhou stranu ji toleruje sama u sebe: *„Jen nemám ráda lež. Jo já taky někdy zalžu. No prostě já nevím, třeba mámě lžu, když nechci, aby věděla pravdu, že sem někde byla, nebo tak.*“ Potom jí to trochu mrzí. Pro Júlii je hlavně důležité, aby se slušně chovala. Nejen proto, aby přesvědčila všechny o tom, že je připravena vrátit se do rodiny, ale i proto, že si myslí, že je to správné. *„ No a pak to krok po kroku prostě ňák měnit.*“

Matěj během svého vyprávění zdůraznil několikrát morální hodnoty, které v životě běžně dodržuje. Například úcta ke starším: *„K dospělýmu si to moc nedovolím, docela se umím udržet. Mám k nim asi úctu nebo nevím, co to je.*“ U Matěje je zcela

běžné, že pomáhá doma členům rodiny, protože z nějakého důvodu – nejčastěji zdravotního, určité činnosti nezvládají. Uvedl: „*Dělám to rád a i mě to baví.*“ Chtěl by taky být třeba dobrým vzorem pro kamarády, kteří by se např. posmívali, k tomuto uvedl: „*Nebudu se mu smát, když se mu stane to samý, ale nepomůžu mu, on mi taky nepomohl. A kdybych mu teda nakonec pomohl, tak abych mu ukázal, jak se to dělá, jak to má příště udělat kdyžtak.*“ Připouští možnost pomoci někomu, kdo si to asi zrovna moc nezaslouží, aby se z toho mohl náležitě poučit.

4.3.6 Hodnoty duchovní

Ač je to překvapivé, i děti mají a uvědomují si duchovní hodnoty, které je provází jejich životem. Dva z informantů sdělili, že věří v Boha nebo obdivují věci kolem víry v Boha. Většinou ale věří v hodnoty, které jsou pro ně hmatatelnější, představitelnější a bližší.

Aneta chvíli v dětství v Boha věřila. Později se to změnilo: „*Ale že bych na to hodně věřila, to ne, spíš se mi líbilo, jak jsou tam ty lidi, a ten kostel, to bylo hezký.*“ Dnes spíše věří tomu, že se budou zlepšovat vztahy mezi lidmi: „*Ale věřím tomu, že budou lidi k sobě hodný, že se tohle zlepší, že se lidi budou mít radši a děti, že se budou mít dobře i doma.*“ Několikrát během rozhovoru potvrdila, že věří na přátelství, na lásku.

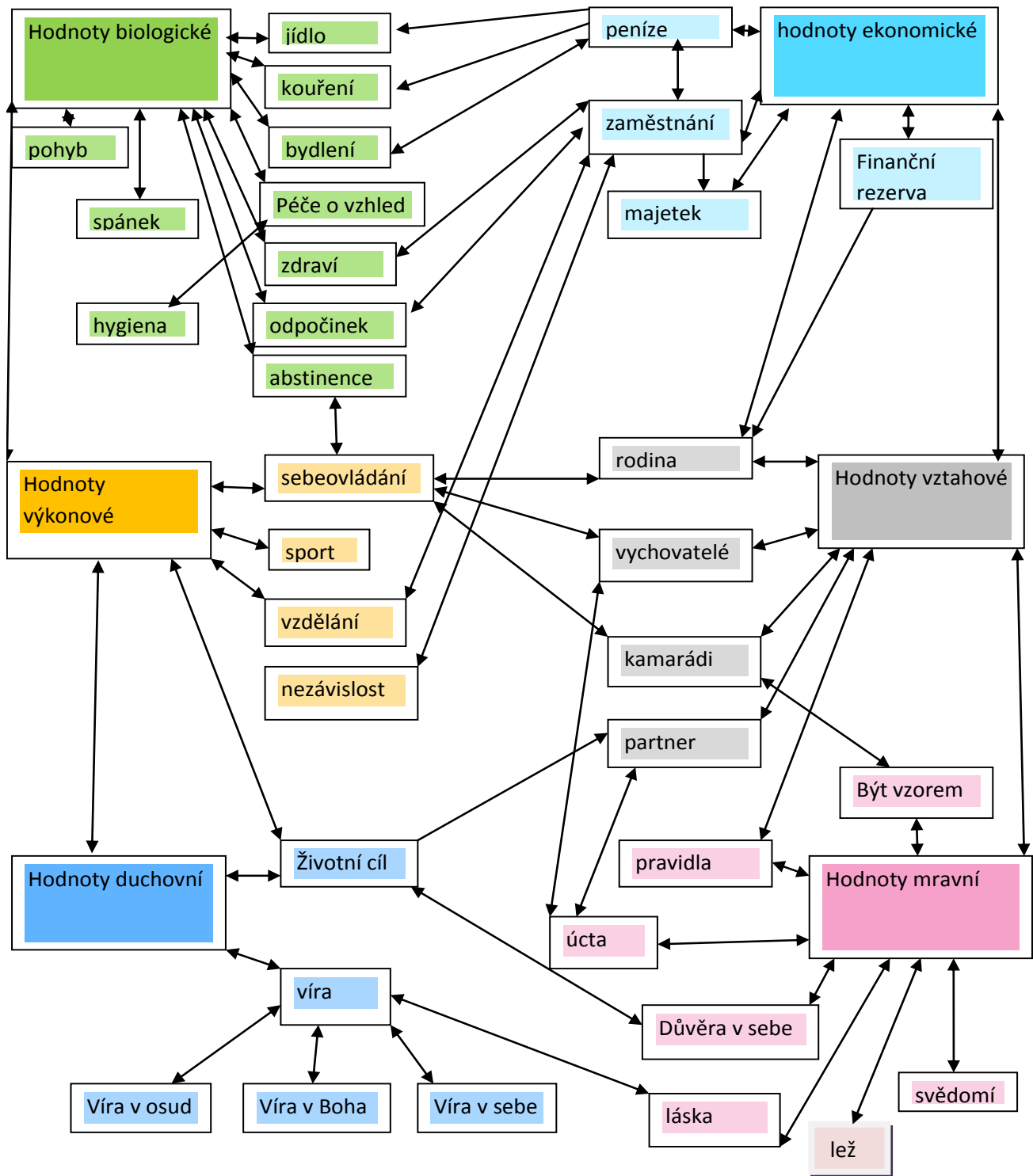
Linda stejně jako Aneta věří v sílu přátelství. Věř i sama sobě, protože si dokáže jít za svým cílem – pečovat o postižené nebo o děti - a dokáže do toho investovat svou snahu, píli, pracovitost, aby dosáhla svého. Už jen samotný cíl, který Linda má, je krásnou duchovní hodnotou, spojenou s pomocí těm, kteří ji potřebují. Dodává: „*Věřím spíš v lidi, než v něco, co asi není. Ty jsou tady a můžou ti pomoci.*“

Júlie je jediná, která o sobě řekla, že věří v Boha. Říká: „*Věřím v Boha někdy. Někdy třeba, já nevím, když se mi třeba něco nevede, tak jako, v hlavě si jako říkám, prosím ho.*“ Její víra v Boha je ale spíše spojena se situacemi, kdy musí řešit nějaké

nepříjemné věci nebo problémy. Jinak silně věří v lásku, která pro ni znamená víc než majetek a peníze: „*Já nevěřím moc na prachy. Nevim....spíš věřím na lásku.*“

Nejvíce duchovních hodnot ve svém vyprávění zmiňuje Matěj. Jako jediný věří na štěstí, náhodu a osud, což dokladoval na setkání s tetou, která si ho chce vzít do pěstounské péče: „*Měl sem fakt štěstí. A právě největší náhoda je na tom to, že ona ještě před tím psala knížky a napsala, že se potká s dětma (úsměv). To je osud asi.*“ Jako ostatní informanti i on věří především v sám sebe. Životní okolnosti ho naučily spoléhat se hlavně na sebe a dodává: „*Věřím vlastně v to, že si udělám to dobrý povolání. No takže vlastně věřím sobě.*“

Diagram č. 1 – Axiální kódování

Zdroj: vlastní výzkum

5 DISKUZE

Ve své diplomové práci jsem se snažila zjistit, jaké hodnoty preferují děti, které jsou umístěny v Dětském domově Radení. Zároveň jsem sledovala, jak se vzájemně skupiny hodnot a jednotlivé hodnoty ovlivňují, jaké jsou mezi nimi vztahy. Narativními rozhovory, ve kterých děti vyprávěly o tom, co je v jejich životě pro ně důležité, vyplynuly hodnoty zásadní, bez kterých by si nedovedly život představit, stejně tak i hodnoty pro každého z nich individuální a specifické, které jsou důležité právě a jenom pro dané dítě. Je zřejmé, že každý má svůj subjektivní systém hodnot, ve kterém jsou hodnoty uspořádány tak, že je dávana přednost jednom před druhými¹¹⁰. Ve výzkumné části práce jsem ponechala na informantech, o jakých hodnotách budou hovořit a kterým z nich udělí větší význam a kterým menší. Všechna sdělení dětí byla provázena neverbálními projevy, podle kterých se dalo poměrně dobře rozpoznat, kdy hovoří o hodnotách zásadních, s velkým významem pro jejich život a kdy pouze o hodnotách doplňkových. Řeč těla, kterou často používáme nevědomě, odkrýváme celou naši bytost, naše pocity, postoje a rysy naší osobnosti¹¹¹. Výraz obličeje má v sociální komunikaci člověka různé významy. Výraz obličeje je druhý hlavní kanál, který je užíván současně s mluvením¹¹². Také verbální projev byl někdy silný a důrazný, aby byla podpořena a zvýrazněna sdělovaná informace. Jindy byl projev nenápadný a tichý, zaměřený často na nejnítěrnější hodnoty a potřeby.

Ze všech zaznamenaných narativních rozhovorů jsem utřídila jednotlivé hodnoty do kategorií nebo dá se říci druhů hodnot, které vymezují, jaké oblasti života dětí se týkají. Je samozřejmé, a toto jsem i předpokládala, že se budou mezi sebou prolínat, mít mezi sebou souvislosti a vzájemné vztahy. Člověka, tedy i dítě, utváří jako celek několik systémů, které jsou odlišné a přece se propojují a ve výsledku utváří jedinečnou identitu.

Jako první systém hodnot, který jsem z vyprávění dětí vyzorovala, byla oblast biologických hodnot. Vrstva nejnižší, které říkáme tělesná nebo fyziologická obsahuje

¹¹⁰ NAKONEČNÝ, M. *Lidské emoce*. 1.vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0763-6.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2.vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

tělesně vnímatelné příjemnosti nebonepříjemnosti¹¹³. Tyto hodnoty souvisejí se zajištěním člověka jako živé bytosti¹¹⁴. U všech informantů se objevovala potřeba bydlení. Ve významu budoucího bydlení, po ukončení pobytu v domově a osamostatnění se. Všichni chápou, že jistota v podobě vlastního, dobrého a přiměřeného bydlení, je jednou ze základních podmínek úspěšné a zajištěné budoucnosti. Hodnoty představují určité standardy ve společnosti, které by měly být zachovány¹¹⁵. K těmto standardům bezpochyby bydlení patří. Někteří z informantů důvěrně znají problém ztráty bydlení nebo nevhodné bydlení z původních rodin, o to více přikládají této hodnotě větší význam. Provázanost vlastního bytu či domu úzce souvisí s finančními prostředky na úhradu nákladů spojených s bydlením a tím pádem se zaměstnáním a platem. Informanti dávali tyto hodnoty do vzájemné souvislosti a jasně poukazovali na to, že jedna od druhé se v životě nedá dost dobře oddělit. Podle mého názoru děti dobře dokázaly vystihnout těsné vazby těchto hodnot, i přes to, že každá patří do jiné hodnotové skupiny. K dalším hodnotám z této skupiny, které byly často zmiňovány, patřila hlavně péče o svůj vzhled. Až na Matěje, kterému je to v podstatě jedno, se všechny informantky shodly na tom, že na vlastním vzhledu a péči o něj jim záleží, starají se o něj, každá svým specifickým způsobem. Člověk je úhrnem všeho, co může označit jako své vlastní, nejen jeho tělo, oděv, dům, jeho psychické síly, jeho přátelé, jeho pověst, jeho práce atd¹¹⁶. Péče o vlastní vzhled je typická pro dospívající děti a mládež. Souvisí s dobrým pocitem ze sama sebe a také s nutností splňovat jakýsi společenský status či normu, která je pro fungování člověka ve skupině žádoucí. Spokojenost se sebou samým se často promítá do spokojenosti v interpersonálních vztazích, zejména vztazích s kamarády, s partnery, s ostatními členy skupiny, ale i s vychovateli. K péči o vzhled můžeme přiřadit i udržování postavy, jejíž důležitost zaznívala hlavně u úst informantek. Některé jsou s ní spokojené, jiné se snaží ji

¹¹³MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* 7.vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0133-5.

¹¹⁴ KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2002. ISBN 80-214-2203-3.

¹¹⁵ ČAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

¹¹⁶ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2.vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

korigovat omezováním příjmu jídla nebo sportováním. Pohyb obecně přijímají pozitivně a souvisí s trávením volného času a zájmů. Informantka Aneta řadí sportování k jejím nejoblíbenějším aktivitám, dokonce ji to motivovalo k tomu, že dobře reprezentovala školu a tím nejen, že si dokáže jít za svými cíli a rozvíjí vlastní výkonové hodnoty, ale nezištně pomáhá škole, aby se zviditelnila. Tělesný pohyb pomáhá dětem udržet si váhu, žít zdravě, ale má i vliv na pozitivní mysl a zušlechťuje sebehodnocení¹¹⁷. S tím nezbyvá, než souhlasit. K biologickým potřebám jistě patří i jídlo. Informanti považují jídlo a jeho dostatek za potřebný. Byla jsem ale překvapena, že se v dnešní době můžeme setkat s tím, že dítě trpělo hladu. Velice důrazně o této zkušenosti hovořila Linda, pro kterou nebylo pravidelné a kvalitní jídlo ani zdaleka samozřejmostí. Nyní v domově si ho váží a co mě příjemně překvapilo, je schopna ocenit i práci, kterou do jeho přípravy musí vložit druzí. Takový přesah do mravní roviny bych asi u nikoho z dětí neočekávala. Dá se říci, že etické cítění iniciuje morální usuzování. Když toto cítění vstupuje do zkušeností, které vedou ke změnám, je to právě to, co vyvolává a provází přemýšlení¹¹⁸. Dozvídáme se od informantů, že jídlo, bydlení a práce jsou základní předpoklady pro to, aby mohly mít v budoucnu vlastní dítě. Nechtějí, aby jejich děti vyrůstaly v nevyhovujících podmínkách, které zažily na vlastní kůži. Záleží jim ale také celkově na zdraví. Všechny již zmíněné hodnoty se do zdraví promítají. A dle mého názoru právem. Doplněny byly ještě o bezpečnost při sportu, o odpočinek, spánek. Zajímavý byl postřeh Anety, která má velký strach a obavy z nemocí. Na jedné straně si zdravotní stav hlídá, na druhé není schopna svými silami dostatečně bojovat s kouřením. Dobře ví, jak je to škodlivé a finančně nákladné, navíc nepřijatelné pro normy a řád dětského domova. Je i u ní patrné, jak začíná dávat do souvislostí biologické, ekonomické, interpersonální a morální hodnoty, a že přemýšlí vlastně o podstatě toho, proč se tak chová a jedná. Člověk je utvářen vlivy biologickými i sociálními, ty mohou za určitých okolností působit jako stabilizátory nebo labilizátory

¹¹⁷ WINGET, L. *Za svoje děti si můžete sami*. Praha: Euromedia Group, k. s. – Ikar, 2012. ISBN 978-80-249-1805-1.

¹¹⁸ NAKONEČNÝ, M. *Lidské emoce*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0763-6.

vývoje¹¹⁹. Přesto fyzická potřeba a bažení zatím převáží nad snahou přestat nebo omezit drogu. Podobný problém má i Júlie, která dokonce díky drogám a následně i změnám chování, obětovala svoje vztahové hodnoty, hlavně k matce. Myslím si, že drogy způsobují velice časté a závažné poruchy ve vztahových vazbách i v hierarchii potřeb celkově.

V druhém okruhu hodnot byly zmiňovány interpersonální vztahy. Uspokojivá interakce je možná jen tam, kde jsou pravidla stanovena jasně a jsou také dodržována¹²⁰. Je to skupina hodnot, která je společně s výkonovými hodnotami, nejvíce ceněna a vyzdvihoována informanty. První ze základních lidských potřeb je vztahovost. Preferenčním zájmem člověka se stává obnovení či udržení jeho vztahů s okolním světem¹²¹. Mohu souhlasit s tím, že pro děti, zvláště v dětském domově, je vazba na rodinu a nejbližší osoby velice zásadní a nejvíce vyzdvihoována. Někdo by mohl namítnout, že pokud se o děti primární rodina starala tak, že skončily v dětském domově, jak to, že o ni ještě stojí? Ano stojí, ať chceme nebo ne, jsou máma a táta ukotvujícím bodem jejich existence, i když mnohdy nejistým a nezřídka nespolupracujícím. Nikdy nesmíme dětem hanit jejich rodiče. Bereme jim pevný bod, který si oni sami sice často idealizují, ale o který se přes všechnu špatnou zkušenost, budou s námi přát. Částečnou výjimkou byla Linda, která si zachovala vztah pouze s částí rodiny. Kompenzuje si ho ale vztahem s jinou blízkou osobou, u které našla právě onen jistý bod, do budoucna možnost opory a pomoci, na které může postavit vlastní fungování ve světě dospělých. S pocitem dětí, že jsou milovány a respektovány, se nedá nic srovnat, přitom je to tak přirozené¹²². Do této skupiny hodnot děti zahrnuly vztahové hodnoty, ze kterých zdůraznily vztahy s kamarády, vztahy s vychovateli, vztahy ve školním kolektivu, ale i vztah s partnerem, třeba i potencionálním. Pociťovaly jako zásadní udržení dobrých a bezkonfliktních vztahů hlavně s vrstevníky. Bez

¹¹⁹ KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2002. ISBN 80-214-2203-3.

¹²⁰ LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 4.vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

¹²¹ ČAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.

¹²² HINESOVÁ, G. a A. BAVERSTOCKOVÁ. *Nebojte se vychovávat*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k.s. – Ikar, 2007. ISBN 978-80-249-0933-2.

interpersonálních vztahů k druhým lidem nevznikne komunikace mezi jedincem a prostředím¹²³. Hovořily o tom, jaké hodnoty právě ve vztazích s kamarády oceňují, na druhou stranu, jaké by nedokázaly tolerovat. V tomto opět vidím přesah do roviny morálky, možná i duchovní roviny, ve které hledají smysl, lásku a porozumění. Chápu také, že pro úspěšné fungování v rámci dětského domova a skupiny, nevystačí pouze s dobrými vztahy s kamarády, ač jsou pro ně významné. Za důležité považují i bezproblémové a v rámci možností přátelské vztahy s autoritou, kterou představuje v domově vychovatel. Ten je pro děti vymežujícím činitelem, který tvoří hranice, dohlíží na jejich dodržování a popřípadě uděluje za nedodržení pravidel sankce. To, jak se ve vychovatelích utváří jejich identita, má určující vliv na sociální vývoj dítěte. Porozumět dětem znamená jim umět pomoci¹²⁴. Porozumět dětem, ale znamená umět jim i naslouchat a to děti náležitě oceňují. Mluvení je polovina rovnice, kterou nazýváme komunikací. Měli bychom umět také naslouchat tomu, co se říká a když také dítě naučíte naslouchat, bude se vám tato schopnost při výchově náramně hodit¹²⁵.

Zmiňovaná skupina ekonomických hodnot, kterou představují peníze a majetky, byla pro některé informanty více důležitá, pro jiné méně. Pro Júlíi například znamená daleko méně, než partnerský vztah a láska. Peníze nejsou důležitější než lidé. Nesou v sobě ale určitou svobodu, zároveň také zodpovědnost, které bychom se neměli zbavovat. Proto učme děti zacházet s penězi, naučme je, jak se peníze vydělávají, investují, rozumně utrácení, ale jak se také šetří a ukládají¹²⁶. Aneta ve svém vyprávění zmínila, že je důležité v životě mít finanční jistotu a je tedy pro ni důležité finanční zabezpečení. Její názor se opírá o empirickou zkušenost z rodiny se zadlužeností a jejími důsledky. Dlouze hovořila o nebezpečí, které představují půjčky a nesplácení závazků. Chtěla by se toho ve svém vlastním životě vyvarovat. Hovořila i o možnosti půjčit členům rodiny, když by se ocitli ve finanční tísní. Hezky to ukázala na příkladě se zajištěním pohřbu v rodině. Ukázala, že nepovažuje peníze jen za zdroj bohatství, ale že

¹²³VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

¹²⁴MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

¹²⁵WINGET, L. *Za svoje děti si můžete sami*. Praha: Euromedia Group, k. s. – Ikar, 2012. ISBN 978-80-249-1805-1.

¹²⁶Tamtéž.

je umí využít i ve prospěch druhého člověka, o to více v takto zásadní fatální situaci. Vztahovost, která opět zasahuje až do morální a duchovní roviny je u Anety hodně patrná. Informanti berou peníze a majetky jako důležitou součást života, nebazírují však na jejich zásadnosti a staví před jejich významnost i jiné druhy hodnot, jako hodnoty vztahové a morální. Většinou si chtějí zabezpečit základní fungování života, aby měli na jídlo, na spotřebu, aby měli peníze na své děti. Chápu, že ke svému zajištění potřebují dobré zaměstnání, a proto považují školu a studijní výsledky, které je mají dovést k dobrému povolání a dobrému pracovnímu místu, za důležité. Práce však není jen potřebou vydělávat, často je i zdrojem uspokojení, sebeuplatnění a seberealizace¹²⁷. Pro Lindu a Jůlii je povolání a vytoužená práce v pomáhajících profesích označována jako životní cíl, čímž se opět ukazuje přesah až do roviny duchovna. To, že si chtějí jít za svými cíli a jsou schopny tomu dát ze sebe maximum, je, podle mého názoru, velice ceněnou devizou pro jejich budoucí život.

Cesta k ekonomickým hodnotám vede přes vlastní výkonové hodnoty, které mohou děti realizovat aktuálně. Patří sem škola, vzdělání, sport, zájmy. Tyto hodnoty byly ceněny informanty společně s interpersonálními vztahy vysoko. Jsou zaměřeny na rozvoj sama sebe. Sebeuplatnění je silná a významná lidská potřeba. Projevuje se snahou po dosažení pracovních, společenských a životních úspěchů, touhou po uznání a obdivu druhých¹²⁸. Všichni informanti věří ve své síly, schopnosti a chtějí se spoléhat hlavně na sebe. K tomu, aby člověk dospěl k hodnotám přiměřeným jeho schopnostem, je potřeba soustavného intelektuálního a mravního rozvoje osobnosti¹²⁹. Informanti hovořili o nutnosti vzdělání, které jim zajistí, podle jejich názoru, odpovídající pracovní místo a uplatnění. A dostáváme se opět do propojení s ekonomickými hodnotami. V oblasti výkonových hodnot se soustřeďují sami na sebe. Zaznívala snaha o změnu chování, zlepšení vztahů, sebeovládání. Linda zdůraznila na sobě to, že se naučila pracovat s napětím, které uvnitř jejího těla vyvolávalo záchvaty vzteku. Agresivní

¹²⁷KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2002. ISBN 80-214-2203-3

¹²⁸KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.

¹²⁹MAREK, A. *Psychologie*. 2.vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 2000. ISBN 80-7266-047-0.

chování může být spojeno s pocity vzteku, může být také stimulováno pocity frustrace, úzkosti a strachu¹³⁰. Frustrace dítěte musí jít pochopitelně ven. Čím impulzivnější je dítě, tím je to horší¹³¹. Takové zažívala doma. Zároveň uvedla jako zásadní moment jejího úspěchu pomoc a podporu vychovatele, kterému se může svěřit, aniž by byla porušena mlčenlivost. A důvěrou v dobré vztahy s autoritou, v tomto případě s vychovatelem, se vše uzavírá. Na tomto příkladu je dobře vidět, že vlastně většina hodnot nestojí osamocena, ale prolíná se a dotýká se mnoha jiných. Výkonové hodnoty vyžadují především sebekázeň. Znamená to spoustu věcí. Umět se motivovat, ovládat svou náladu, zvládat obtížné situace. Pokud tuto univerzální hodnotu máme a uznáváme, pomáhá to nám i druhým¹³². I já pokládám sebekázeň za základní výkonovou hodnotu, na které mohu stavět. Informanti ještě poukazovali na své zájmy, které rozvíjí jejich osobnost. Z vyprávění vyplynulo, že se stává u některých z nich zájem hodnotou mravní, jelikož informanti chtějí pracovat a starat se o lidi, kteří to potřebují. Práce se stává koníčkem. Tento ideální a naplňující stav by do budoucna chtěli budovat, podřídít tomu snahu ve škole a myslí si, že se budou moci takto realizovat. Ze srdce jim to přeji.

Zaznělo zde již mnoho hodnot, které děti z dětského domova nejen uznávají a oceňují, ale snaží se podle nich také chovat nebo alespoň k nim směřují. Jako podklad jim všem stojí hodnoty mravní. Samozřejmě, že o nich nemluví takovou odbornou terminologií, ale je cítit z jejich vyprávění, že mimořádně stojí o důvěru, toleranci, spravedlnost a respekt. Je to patrné také z jejich minipříběhů, které předkládaly jako příklady hodnot, které by chtěly, aby byly, nebo už jsou vysledované, vyzkoušené a osvědčené. Došly k nim cestou zkušeností špatných, ale i dobrých, jako každý z nás. Přijmout a respektovat nastavená pravidla je základem celé společnosti. Činnosti musí

¹³⁰KAJANOVÁ, A. *Sociální patologie vybrané kapitoly*. České Budějovice: ZSF JU, 2014. ISBN 978-80-7394-449-0.

¹³¹KAST-ZAHN, A. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1557-2.

¹³²EYRE, L. and R. EYRE. *The book of nurturing: nine natural laws for enriching your family life*. New York: McGraw-Hill, 2003. ISBN 007-14150-68.

mít hranice a pravidla, jejichž porušení přináší určité následky¹³³. Tak jak přicházejí do dětského domova s pravidly mírně řečeno rozházenými a různě překroucenými, stávají se z nich lidé, kteří, každý dle svých schopností, je ochoten a schopen pravidla a normy dodržovat. Zaznělo to v rozhovorech několikrát a oni cítí potřebu se jimi řídit. Ať už pouze s ohledem na egoistické cíle vlastního fungování v dětském domově nebo i pro to, že je s potřebou určitá pravidla dodržovat vnitřně ztotožněn. Morální pravidla se dodržují dvojnásobem. Člověk se chová morálně proto, že za nedodržováním pravidel stojí negativní sankce nebo se chová souhlasně s normou, protože to pokládá za samozřejmé¹³⁴. Můj názor je ten, že k zvnitřnění a ztotožnění s pravidly by měli směřovat a dospět postupně všichni. Pěkným příkladem bylo zamyšlení a velmi emotivní sdělení Anety o násilí na dětech. Hezky postihla podstatu jednání matky, která zabije své narozené dítě. Na jedné straně ji postihne trest za porušení normy, ale pro ni je zásadnější otázka svědomí a vyrovnání se s tím. Poukazuje na to, že pak již není cesta zpátky. Nesouhlasí a odsuzuje to s ohledem na ztracení obou životů, jak dítěte, tak matky. Matěj by chtěl nejen morální hodnoty cítit, ale chtěl by být pro jiné také vzorem. To je další kvalitativní posun až kamsi na rozhraní etiky a duchovna. Jak říká Matoušek¹³⁵, je důležitá potřeba mít vlastní identitu a životní perspektivu jako příležitost pro rozvíjení vztahu k budoucnosti a osobnostnímu růstu. Důvěra v sebe sama, důvěra v přátelství, stejně jako úcta k dospělým se ve vyprávění informantů několikrát opakovala.

Stejně tak vyjadřovali svou potřebu někam a k někomu patřit. Děti mají neuvěřitelnou touhu být přijímány. Sdružují se v partách, skupinách, týmech, protože chtějí mít pocit, že někam patří¹³⁶. Vracíme se zase do hodnot vztahových, ale do jisté míry je to otázka i morální, až duchovní. Víra v něco a v někoho je podstatou lidského bytí. Někdo z informantů věřil nebo věří v Boha, někteří ho jen prosí o pomoc. Někdo věří naopak ve věci konkrétní a hmatatelné. Hlavně v přátelství. Nemají totiž moc opor

¹³³ COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. 1.vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.

¹³⁴ NAKONEČNÝ, M. *Lidské emoce*. 1.vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0763-6.

¹³⁵ MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

¹³⁶ WINGET, L. *Za svoje děti si můžete sami*. Praha: Euromedia Group, k. s. – Ikar, 2012. ISBN 978-80-249-1805-1.

ve svém životě, na které by mohli zcela spoléhat. Proto volí cestu nejnámější, cestu přátelství. Zvláštní byl postoj Matěje, který se netají vírou v náhodu a osud. Hovořil o něm v souvislosti s tím, jak potkal svou tetu, která ho chce domů. Je patrné, že o souvislostech přemýšlí a utvořil si tento závěr. Možná to, že našel někoho, kdo mu znovu poskytne zázemí, pokládá za zázrak, s kterým už nejspíš nepočítal. Z vyprávění Júlie bylo zřejmé, že hlavní, v co věří, je láska. Láska partnerská. Cit, který když je opětován, je vedle lásky mateřské tím nejkrásnějším na světě. Ve spokojených partnerských vztazích nestojí v popředí osobní zisk, ale uplatňují se zde principy lásky a důvěry¹³⁷. Duchovní hodnoty zrají s věkem člověka, přesto se ale u dětí objevují. Cílem výchovy je dosáhnout primární dominantní hodnotové orientace na morálně pozitivní a duchovní hodnoty. Jde o formování správných hodnotových orientací¹³⁸.

Odpověď na výzkumnou otázku: *Jaké životní hodnoty preferují děti v Dětském domově v Radeníně?* Hodnoty, které preferují děti z Dětského domova v Radeníně, se dotýkají s větší či menší intenzitou všech oblastí jejich života. Patří k nim hodnoty biologické, hodnoty vztahové, hodnoty ekonomické, hodnoty mravní i duchovní. Je pochopitelné, že každý má svůj subjektivní systém hodnot, ve kterém jsou hodnoty uspořádány tak, že je dávana přednost jedným před druhými.

¹³⁷ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

¹³⁸ KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.

6 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala tématem hodnotových orientací dětí v Dětském domově v Radeníně. Zaměřila jsem se na to, jaké hodnoty preferují děti v tomto dětském domově a jaké vztahy mezi hodnotami vznikají, jak se hodnoty vzájemně ovlivňují. Ponechala jsem zcela na informantech, o jakých hodnotách budou hovořit, a kterým z nich udělí význam větší a kterým menší.

V životě člověka, děti nevyjímaje, existují hodnoty, které jsou pro něj zcela zásadní a nezastupitelné. Dotýkají se všech oblastí lidského života. V mojí práci jsem se snažila zjistit, jaké hodnoty děti uznávají, a kterých oblastí jejich života se dotýkají.

Cílem práce bylo zjistit a následně analyzovat základní životní hodnoty dětí v Dětském domově v Radeníně. Tento cíl jsem si stanovila proto, že jsem chtěla zjistit, jaké hodnoty uznávají a preferují děti, které nevyrůstají v primární rodině, jejímž působením se pokládají základní kameny v budování hodnotových orientací dítěte.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že hodnoty, které preferují děti z Dětského domova v Radeníně, se dotýkají s různou intenzitou všech oblastí jejich života. Počínaje biologickými hodnotami, ve kterých se objevovalo bydlení, péče o svůj vzhled, jídlo, spánek, což odpovídá běžným hodnotám člověka. Provázanost biologických hodnot s další skupinou hodnot ekonomických je patrná. Informanti dávali hodnoty týkající se jídla, bydlení, zaměstnání, financí, zdraví do vzájemné souvislosti a jasně poukazovali na to, že se v životě nedají od sebe dost dobře oddělit. Péče o vzhled, pohyb, hygiena mají zase úzkou vazbu na oblast hodnot týkajících se interpersonálních vztahů. Zároveň těsně souvisí se skupinou hodnot výkonových, které jsou zaměřeny na rozvoj sebe sama. Ve vztahové oblasti byly zmiňovány jako důležité vztahy s rodinou, s kamarády, s vychovateli, s partnerem. Vztahová oblast byla dětmi velmi vyzdvihována i přes to nebo spíše právě proto, že vztahy s biologickou rodinou bývají nekvalitní. Tím více touží po pevnějších, jistějších vztazích, které hledají v přátelství a v blízkých lidech ze svého okolí. Děti chápou, že v životě se budou muset spoléhat hlavně na sebe, a proto se snaží soustředit na vzdělání, které jim může pomoci zajistit dobré zaměstnání a tím pádem i zabezpečení finanční, popřípadě majetkové. V oblasti hodnot výkonových zdůrazňovaly kromě vzdělání také potřebu zájmů, sportu. Velký důraz kladly na snahu

o osobní změnu ve smyslu sebeovládání, změnu chování, nácviku sociálních dovedností, které je dovedou k nezávislosti, samostatnosti. Všichni informanti věří ve své síly a schopnosti, které se projevují snahou po dosažení pracovních, společenských a životních úspěchů, touhou po uznání a obdivu druhých. Prolíná se zde opět oblast vztahových hodnot i ekonomických. Dále morálních a duchovních. Víra v sebe sama nebo víra v přátelství nebo i v Boha pomáhá v životě dětí dosáhnout patričních úspěchů. Jít za svým cílem, myšleno jít například za životním cílem pracovat v pomáhajících profesích, je ukázkou propojení všech výše jmenovaných skupin hodnot. Podkladem pro jejich fungování v životě, pro ně ne příliš příznivém, stojí hodnoty morální, i když nejsou dětmi přímo zmiňované. Děti stojí ve vztazích o důvěru, toleranci, spravedlnost a respekt. Dokážou respektovat rozhodnutí jiného člověka, zaujímají hodnotící postoje k vině, svědomí a lži.

Hodnoty, které preferují děti z Dětského domova v Radeníně se více či méně dotýkají všech oblastí jejich života. Je zřejmé, že systém hodnot je individuálně uspořádaný, že jsou jedny hodnoty upřednostňovány před druhými a tak vzniká hodnotový žebříček každého z nich. Hodnoty nejsou izolované, tvoří celky a vzájemná propojení, mnohdy se podmiňují a vytváří neoddělitelné vazby. Na preference hodnot dětí se mi podařilo výzkumem poukázat a analýzou vztahů mezi hodnotami jsem osvětlila jejich vzájemnou provázanost. Cíl práce se tímto podařilo naplnit.

Přínos mojí diplomové práce vidím ve využití výsledků v každodenní práci pedagogů pracujících s dětmi v dětském domově. Je podstatné vědět o dětech, s kterými pracujeme, co je pro ně v životě důležité a umět využít tyto poznatky v individuálním přístupu ke každému z nich. Zjištěné informace vnášet do praxe ve prospěch a nejlepší zájem dětí, využít je k pozitivní motivaci. Je potřeba vidět, že hodnotové orientace jsou významnou složkou osobnosti každého člověka, každého dítěte a jsou pro edukaci a formování člověka zásadní. Nemůžeme je v komplexním pohledu na dítě opominout.

Chtěla bych dát k dispozici mojí diplomovou práci pedagogům Dětského domova v Radeníně, aby získali přehled o hodnotách dětí, se kterými pracují a mohli tak modifikovat a přizpůsobit přístupy a prostředky výchovné práce k efektivnějšímu a komplexnějšímu edukačnímu působení.

7 Seznam použitých zdrojů

1. ABBOTT, L. and A. LANGSTON. *Birth to three matters: supporting the framework of effective practice*. Maidenhead: McGraw-Hill International, 2005. 178 s. ISBN 0-335-21540-8.
2. BAUER, M. *The narrative interview. Comments on a technique and Politoval Science*. Methodology Institute, 1996.
3. BAUMANN, U. *Paar-und Familienwelten im Wandel*. Zurich: Theologischer verlag Zurich, Gellner Christof (Hrsg.), 2007. 233 s. ISBN 978-3-290-20034-3.
4. BEAVER, M. et al. *Babies and Young Children: Certificate in Child Care and Education*. United Kingdom: Nelson Thornes, 2002. 378 s. ISBN 0-7487-6579-4.
5. BECHYŇOVÁ, V. a M. KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny*. 2.vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.
6. BRISCH, K. H. *Bezpečná výchova*. 1.vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0063-5.
7. BROŽÍK, V. *Hodnotové orientácie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007. ISBN 80-8050-958-1.
8. CAIRNS, K. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0370-4.
9. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-195-6.
10. COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. 1.vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.
11. ČERMÁK, I. *Narativně orientovaná analýza*. In BLATNÝ, M. eds. *Metodologie psychologického výzkumu: konsilience v rozmanitosti*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1450-0.
12. ČESKO. Předpis č. 104 ze dne 8. dubna 2011 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1991, částka 22/1991. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>.

13. ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 zákon o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. Dostupný z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/z_108_2006.pdf.
14. ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>
15. ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 zákon o sociálně právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast2>.
16. ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33. Dostupný z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
17. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.
18. DUFFKOVÁ, J., L. URBAN a J. DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-123-6.
19. DUNOVSKÝ, J. Týrané, zneužívané a zanedbávané děti – možnost socializačního působení jako prevence nežádoucího vývoje. *Prevence otrav, úrazů a násilí [online]*. 2005, č. 2 [cit. 2014 – 03 - 30]. ISSN 1804-7858. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/clanky/1~2005/84-tyrane-zneuzivane-a-zanedbavane-deti-moznosti-socializacniho-pusobeni-jako-prevence-nezadouciho-vyvoje>
20. ELIOTT, J. a M. PLACE. *Dítě v nesnázích. Prevence, příčiny, terapie*. 1.vyd. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0182-0.
21. ELLIOTT, J. *The little prisoner: How a childhood was stolen and a trust betrayed*. London: Element, 2005. ISBN 000-71961-05.

22. Etické kodexy. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR* [online].[cit. 2013-12-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/837> .
23. EYRE L. a R. EYRE. *Jak naučit děti hodnotám*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-275-1.
24. EYRE,L. and R. EYRE. *The book of nurturing: nine natural laws forent riching your family life*. New York: McGraw-Hill, 2003. ISBN 007- 14150-68.
25. HARTL, P. a H. HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.
26. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Potrál,2004. ISBN 80-7178-803-1.
27. HEJDÁNEK, L. *Úvod do filosofování*. 1.vyd. Praha: Oikoymenh, 2012. ISBN 978-80-7298-416-9.
28. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4..
29. HINESOVÁ, G. a A. BAVERSTOCKOVÁ. *Nebojte se vychovávat*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k.s. – Ikar, 2007. ISBN 978-80-249-0933-2.
30. HRABAL, V. *Sociální psychologie pro učitele*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0436-1.
31. JIRÁK, J. O účincích médií. *Metodický portál: Články* [online]. 20. 06. 2005, [cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/246/O-UCINCICH-MEDII.html>>. ISSN 1802-47.
32. KAJANOVÁ, A. *Sociální patologie vybrané kapitoly*. České Budějovice: ZSF JU, 2014. ISBN 978-80-7394-449-0.
33. KANCELÁŘ VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV: *Zpráva ze systematických návštěv školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy 2011* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, 2012 [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/2012_skolska-zarizeni.pdf.

34. KAST-ZAHN, A. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1557-2.
35. KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.
36. KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2002. ISBN 80-214-2203-3.
37. LANGER, S. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění*. 2.vyd. Hradec Králové: Kotva, 2008. ISBN 978-80-902210-0-0.
38. LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 4.vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
39. MAREK, A. *Psychologie*. 2.vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 2000. ISBN 80-7266-047-0.
40. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
41. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* 7.vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0133-5.
42. MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
43. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80- 86429-19-9.
44. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
45. MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1304-8.
46. MINUCHIN, S. *Rodina a rodinná terapie*. 1.vyd. Praha: Potrál, 2013. ISBN 978-80-262-0371-1.
47. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

48. NAKONEČNÝ, M. *Lidské emoce*. 1.vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0763-6.
49. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-05932-7.
50. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2.vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
51. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 1. Vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.
52. NESVADBA, P. *Slovník základních pojmů z filosofie*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-8168-1.
53. PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80-262-0403-9.
54. RADA ASOCIACE NÁHRADNÍ VÝCHOVY: *Vize 2030. Pohled Asociace náhradní výchovy na vývoj zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy do budoucna*[online]. Asociace náhradní výchovy, 2013 [cit. 2014-04-1]. Dostupné z: <http://www.asociacenahradnivychovy.cz/vize.htm>.
55. REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-237-3006-6.
56. REICHEL, J. *Kapitoly ze systematické sociologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2594-9.
57. REICHLIN, G. a C. WINKLER. *Výchova dětí 1000+1 rada pro každou situaci*. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1638-8.
58. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. 6. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3133-9.
59. SATIR V. *Společná terapie rodiny*. 1.vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-303-1.
60. STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert & Brno: Sdružení podané ruce, 1999. ISBN 80 - 85834-60 -X.

61. SVOBODA, M., E. ČEŠKOVÁ a H. KUČEROVÁ. *Psychopatologie a psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-154-9.
62. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
63. ŠVAŘÍČEK, R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
64. VYMĚTAL, J. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 978-80-247-0723-5.
65. VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.
66. WINGET, L. *Za svoje děti si můžete sami*. Praha: Euromedia Group, k. s. – Ikar, 2012. ISBN 978-80-249-1805-1.

7 Klíčová slova

Hodnota

Ústavní výchova

Dětský domov

Vzájemné vztahy

Dítě